

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра всесвітньої історії

Білик Вікторія

ІСТОРІЯ ПЕРВИСНОГО СУСПІЛЬСТВА ТА СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Збірник тестових завдань для студентів
спеціальності 014 – Середня освіта (Історія); 032 – Історія та археологія
освітньо-професійної програми Середня освіта. Історія, правознавство;
Історія та археологія

Луцьк-2022

УДК 94(3)(072)
ББК 63.3(0)2я73-9
І-90

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(Протокол № 10 від 21.06.2022 р.)*

Рецензенти:

Панишко Сергій Дмитрович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Мірошниченко-Гусак Людмила Андріївна, кандидат історичних наук, завідувача відділом Волинського краєзнавчого музею.

Історія первісного суспільства та Стародавнього Сходу. Збірник тестових завдань для студентів історичних спеціальностей. Луцьк, 2022. 142 с.

Тестові завдання, вміщені в даному збірнику, складені згідно вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, а також відповідно до силябусу навчальної дисципліни з урахуванням особливостей фахової підготовки студентів історичних спеціальностей факультету історії, політології та національної безпеки. Опрацювання студентами запропонованих тестових завдань сприятиме оптимізації їх самостійної роботи, допомагатиме в підготовці до проміжного та підсумкового контролю.

УДК 94(3)(072)
ББК 63.3(0)2я73-9
І-90

© Білик В. А.
© Волинський національний
університет імені Лесі Українки, 2022.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	4
Силабус нормативної навчальної дисципліни.....	5
Тестові завдання для перевірки знань.....	21
Тема 1. Походження людини та суспільства.....	21
Тема 2. Первісна община.....	33
Тема 3. Розклад первісного суспільства: епоха політогенезу.....	43
Тема 4. Стародавній Єгипет.....	55
Тема 5. Стародавня Месопотамія.....	68
Тема 6. Мала Азія і Закавказзя.....	82
Тема 7. Східне Середземномор'я.....	96
Тема 8. Іран. Середня Азія.....	109
Тема 9. Стародавня Індія і Китай.....	121
Перелік контрольних питань з навчальної дисципліни.....	132
Перелік основної та допоміжної літератури з дисципліни.....	136

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Кредитно-модульна система навчання передбачає різні способи перевірки та оцінки здобутих студентами знань. Одним з найбільш результативних та ефективних засобів в даному випадку є тестування. Саме тестування дозволяє не лише контролювати та оцінювати знання студентів за обсягом і повнотою, системністю, а й сприяє активізації засвоєння нової інформації, систематизації знань тощо. Тестові завдання сприяють виробленню у студентів вміння аналізувати факти та події, виділяти головне, порівнювати та узагальнювати різні історичні явища, простежувати закономірності суспільного розвитку; правильно локалізувати історичні події в часі та просторі; самостійно аналізувати навчальний матеріал, виділяючи у ньому головне.

У даному збірнику вміщені тестові завдання з дисципліни «Історія первісного суспільства та Стародавнього Сходу», яка вивчається студентами на першому курсі. Тести складені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, а також відповідно до силабусу навчальної дисципліни з урахуванням особливостей фахової підготовки студентів історичних спеціальностей факультету історії, політології та національної безпеки. Опрацювання студентами запропонованих тестових завдань сприятиме оптимізації їх самостійної роботи, допомагатиме у підготовці до проміжного та підсумкового контролю.

Тестові завдання згруповано за темами, в межах кожної з яких вони поділені на три рівні складності. Всі варіанти тестів передбачають завдання з однією правильною відповіддю, кількома правильними відповідями; завдання на встановлення відповідності, правильної хронологічної або логічної послідовності; завдання на співвідношення термінів та їх визначень; на встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Для успішного проходження студентами тестового контролю з історії первісного суспільства та Стародавнього Сходу в кінці збірника вміщено перелік рекомендованої літератури, опрацювання якої дозволить знайти правильні відповіді на поставлені тестові завдання.

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія) Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Історія, правознавство Освітній рівень: бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 180/6		Рік навчання 1
		Семестр 1
ІНДЗ: немає		Лекції 42 год.
		Практичні (семінарські) 46 год.
		Самостійна робота 78 год.
		Консультації 14 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання: українська		

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія) Освітньо-професійна програма: Середня освіта. Історія, правознавство Освітній рівень: бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 180/6		Рік навчання 1
		Семестр 1
ІНДЗ: немає		Лекції 14 год.
		Практичні (семінарські) 10 год.
		Самостійна робота 136 год.
		Консультації 20 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання: українська		

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 03 Гуманітарні науки Спеціальність: 032 Історія та археологія Освітньо-професійна програма: Історія, європеїстика, археологія Освітній рівень: бакалавр	Нормативна
Кількість годин/кредитів 180/6		Рік навчання 1
		Семестр 1
ІНДЗ: немає		Лекції 42 год.
		Практичні (семінарські) 46 год.
		Самостійна робота 78 год.
		Консультації 14 год.
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання: українська		

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Прізвище, ім'я, по батькові: Білик Вікторія Андріївна

Науковий ступінь: кандидат історичних наук

Вчене звання: доцент

Посада: доцент

Контактна інформація: Bilyk.Viktoria@vnu.edu.ua

Розклад занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація. Історія первісного суспільства та Стародавнього Сходу є складовою всесвітньої історії, яка досліджує найдавніші етапи становлення та розвитку людського суспільства і перших державних утворень. Вивчаючи становлення людського суспільства, ми з'ясуємо питання походження людини, зародження і початковий розвиток її господарської і суспільної діяльності, виникнення і розвиток матеріальної та духовної культури, формування рас та зародження перших протодержавних утворень. В історії людства на певних етапах окремі народи ставали носіями суспільного прогресу. Сприятливі природні умови субтропічної зони Близького Сходу стали причиною того, що саме в долинах річок Євфрату, Тигру та Нілу сформувалися ранні цивілізації та їх перші держави. Згодом вони виникли у долинах річок Інду і Гангу в Індії, Хуанхе і Янцзи в Китаї. Тобто, перші в історії людства держави утворилися в регіоні, який в історіографії традиційно називається Стародавнім Сходом.

Програма підготовки фахівців у сучасних вищих навчальних закладах, з урахуванням вимог кредитно-модульної системи, за Болонським процесом, передбачає набуття знань не лише під час лекцій і семінарських занять, але й у процесі самостійної роботи студентів.

1.Перереквізити. Для ефективного засвоєння дисципліни «Історія первісного суспільства та Стародавнього Сходу» студенти повинні мати достатній рівень знань зі шкільного курсу історії. Також вони мають паралельно вивчати дисципліни «Археологія» та «Давня історія України».

Вивчення означеної дисципліни необхідне для успішного засвоєння в майбутньому матеріалу з дисципліни «Історія країн Азії й Африки середніх віків».

2. Мета і завдання навчальної дисципліни.

Мета навчальної дисципліни: формування у студентів ґрунтовних знань про основні етапи становлення і розвитку людського суспільства та перших держав у східному регіоні, особливості їх політичного, соціально-економічного та культурного функціонування.

Завдання навчальної дисципліни:

- визначити основні чинники формування та становлення людини і суспільства;
- простежити основні напрямки еволюції людини та суспільства;
- розглянути механізми формування соціальних інститутів первісності на певних етапах історичного розвитку;
- відобразити основні чинники формування, функціонування та еволюції стародавніх цивілізацій, виявити їх особливі риси та взаємозв'язки;
- проаналізувати економічні, соціальні, політичні та культурно-культурно-етнічні характеристики функціонування старосхідних держав;
- визначити особливості становлення держав та їх політичного розвитку в окремих регіонах Стародавнього Сходу;
- розвивати вміння та навички самостійної роботи студентів із джерелами та історичним матеріалом, науковою літературою та періодичними виданнями, монографічною літературою;
- розкрити особливості методики подачі матеріалу дисципліни на уроках історії в школі.

3. Результати навчання (компетентності)¹

Інтегральна компетентність

Здатність до продуктивної професійної діяльності відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів закладів освіти.

¹ Для спеціальності 014 Середня освіта (Історія).

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК3. Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності.

ЗК4. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК5. Здатність до прийняття ефективних рішень у професійній діяльності та відповідального ставлення до обов'язків, мотивування людей для досягнення спільної мети.

ЗК6. Здатність до генерування нових ідей, виявлення та розв'язання проблем, ініціативності і підприємливості.

ЗК7. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетенції (ФК):

ФК1. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ФК 2. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ФК 3. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критичнооцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності.

ФК 4. Здатність враховувати в освітньому процесі вікові та інші індивідуальні особливості учнів, використовувати здоров'язбережувальні технології в закладах загальної середньої освіти.

ФК 5. Здатність конструктивно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, розвивати критичне мислення в учнів/учениць.

ФК 6. Здатність встановлювати взаємозв'язок між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 7. Здатність орієнтуватися в історіографічних інтерпретаціях різних періодів та в різних контекстах.

ФК 8. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники

до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; використовувати релевантні методи опрацювання історичних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін.

ФК 10. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища.

ФК11. Здатність працювати з історичними, правничими текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв, презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

ФК12. Здатність розуміти й оцінювати правові явища та процеси, аналізувати різноманітні життєві ситуації відповідно до дій правових норм; спонукати учнів ставити запитання та шукати відповіді щодо ролі держави й права в житті людини і суспільства.

ФК15. Здатність застосовувати новітні методи пізнання в освітньому процесі, добирати і використовувати сучасні та ефективні методики навчання, виховання і розвитку учнів.

ФК16. Здатність здійснювати моніторинг власної педагогічної діяльності і визначати індивідуальні професійні потреби.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу й історії загалом, розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних та правничих джерел.

ПРН4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, правознавства, методики навчання історії та правознавства, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими джерелами, володіти сучасними цифровими технологіями.

Результати навчання (компетентності)²

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії та археології у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1: Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 2: Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3: Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 5. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

² Для спеціальності 032 Історія та археологія.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові) компетенції (ФК):

ФК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

ФК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

ФК 3. Усвідомлення соціальних функцій історика, розуміння можливості використання історії для досягнення політичних цілей, в тому числі наслідків зловживання історією.

ФК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

ФК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

ФК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

ФК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

ФК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні соціальні події та явища.

ФК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

ФК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ФК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

ФК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

4. Структура навчальної дисципліни

	Назва теми	Кількість годин, відведених на:					
		аудиторні та позааудиторні заняття (денна форма)					
		Усього	Лекції	Семінари	Сам. роб.	Консультації	Форми контролю
Змістовий модуль 1. Формування людини і суспільства та перші держави Стародавнього Єгипету і Месопотамії							
1.	Вступ до історії первісного суспільства та Стародавнього Сходу*³	5	2		2	1	
2.	Теоретичні засади дисципліни	5	2		2	1	
3.	Археологічні джерела вивчення історії	5	2		2	1	

³ * позначені теми занять для студентів заочної форми навчання спеціальності 014 Середня освіта (Історія).

	первісного суспільства та Стародавнього Сходу						
4.	Етапи становлення та еволюції людини сучасного фізичного типу (антропогенез)	5	2	2	1		
5.	Родова община як перше соцсоціальне об'єднання первісних людей	4	2	2			
6.	Зародження інститутів контролю та управління. Розклад первісного суспільства і становлення політичної влади та держави*	4	2	2			
7.	Епоха архантропів та палеоантропів – період становлення людського суспільства	4		2	2	ПО ⁴ /12	
8.	Родова община: від привласнюючого до відтворюючого господарства*	4		2	2	ПО/12	
9.	Економічні передумови процесу класоутворення та становлення інститутів політичної влади	4		2	2	ПО/12	
10.	Вступ до історії Стародавнього Єгипту	4	2	2			
11.	Єгипет періоду Середнього, Нового і Пізнього царств*	4	2	2			
12.	Соціально-економічний розвиток Стародавнього Єгипту в епоху Середнього царства	6		4	1	1	ПО/12
13.	Стародавній Єгипет доби Нового і Пізнього царств.	6		4	2		ПО/12
14.	Виникнення цивілізації	4	2	2			

⁴ ПО – поточне оцінювання.

	в Двуріччі*					
15.	Встановлення гегемонії Вавилону в Месопотамії	5	2	2	1	
16.	Економічний розвиток Вавилону за Законами Хаммурапі	4		2	2	ПО/12
17.	Вавилонське суспільство за Законами Хаммурапі	5		4	1	ПО/12
18.	Політична та соціально-економічна історія Північної Месопотамії в II – сер. I тис. тис. до н. е.	5	2		2	1
19.	Культура Стародавнього Єгипту та Месопотамії	4	2		2	
20.	Соціально-економічний розвиток та політичний лад Ассирії II пол. II тис. до н. е. за середньоассирійськими законами*	6		4	2	ПО/12
	Разом за змістовим модулем 1	93	24	24	38	7
	Загальна кількість за результатами ПО					12
	Активність					8/ДС ⁵
	Модульна контрольна робота № 1					30
	Всього балів за Модуль 1					50
	Змістовий модуль 2. Мала Азія та Східне Середземномор'я. Стародавні держави Індії та Китаю.					
21.	Мала Азія (Анатолія) та Східне Середземномор'я в давнини*	6	4		2	
22.	Хеттське господарство і суспільство у XIV-XIII ст. до н. е. *	6		2	3	1
23.	Суспільно-політичний та економічний розвиток держав Східного Середземномор'я в I тис. до н. е.	6		2	4	ПО/12
24.	Перші державні утворення на території	6	2		3	1

⁵ ДС – дискусія.

25.	Стародавнього Ірану Ахеменідський період в історії Стародавнього Ірану (VI–IV ст. до н. е.)	7	2	4	1		
26.	Перська держава за Дарія I*	6		4	2	ПО/12	
27.	Становлення ранніх держав у Стародавній Індії*	5	2	2	1		
28.	Буддійський період в історії Стародавньої Індії (VI–III ст. до н. е.)	7	2	4	1		
29.	Соціально-економічний розвиток староіндійського суспільства за Законами Ману та «Артхашастрою»	6		4	2	ПО/12	
30.	Релігійний фактор у суспільному розвитку Стародавньої Індії.	5		2	2	1	ПО/12
31.	Стародавній Китай II пол. II – сер. I тис. до н. е.*	6	2	4			
32.	Культура Стародавньої Індії та Китаю	8	4	4			
33.	Централізація Стародавнього Китаю у III ст. до н. е. – II ст. н. е.	8		6/4 ⁶	2	ПО/12	
34.	Методика навчання історії первісного суспільства та Стародавнього Сходу у школі*⁷	5		2	2	1	
	Разом за змістовим модулем 2	87	18	22	40	7	
	Усього годин:	180	42	46	78	14	
	Загальна кількість за результатами ПО					12	
	Активність					8/ДС	
	Модульна контрольна робота 2					30	
	Всього балів за модуль 2					50	

⁶ Для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Історія).

⁷ Тема семінарського заняття лише для спеціальності 014 Середня освіта (Історія).

5. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури з переліку рекомендованої викладачем літератури відповідно до структури навчальної дисципліни. Загалом на самостійну роботу виділено 78 годин. Сюди враховано час, який студент виділяє для підготовки до двох модульних контрольних робіт.

IV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання роботи студента на практичних заняттях здійснюється за 12-ти бальною шкалою. Зокрема, доповідь – 0-12 балів, доповнення або участь у дискусії – сумарно 8 балів. Поточний бал за модуль є сумою середнього арифметичного показника усіх оцінок, отриманих за доповіді на практичних заняттях (максимум 12 балів) та оцінки за доповнення чи участь в дискусії – 8 балів (під час занять по темах одного модулю). Загалом, робота на практичних заняттях дає змогу отримати максимально 40 балів (20 балів за кожен модуль). Модульна контрольна робота оцінюється максимально у 30 балів. Таким чином, студент може отримати за модуль максимально 50 балів. У підсумку студент може отримати максимально 40 балів за поточне оцінювання та 60 балів за виконання модульних контрольних робіт.

Пропущені заняття студент може відпрацювати шляхом підготовки реферату з теми пропущеного семінарського заняття або проведення тематичної розмови з викладачем відповідно до графіку консультацій.

Студенти зобов'язані дотримуватися основних засад академічної доброчесності та нетерпимості до плагіату.

Схема розподілу балів

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
12 балів як середнє арифметичне. + 8 балів за активність на практичних заняттях	12 балів як середнє арифметичне. + 8 балів за активність на практичних заняттях	30	30	100

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні»
	2	Студент мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє окремі властивості, спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру, за допомогою викладача робить прості розрахунки за готовим алгоритмом
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, провести за зразком економічні розрахунки; слабо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі

	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення економічних понять, категорій, однак із помилками, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, економічні ситуації, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час розв'язування розрахункових завдань за алгоритмом, користуватися додатковими джерелами
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати термінологію, скласти прості таблиці, схеми
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює суспільні події в державі і за рубежом, вміє аналізувати, робити висновки до економічних розрахунків; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує економічні знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить економічні поняття, формулювання законів, нормативних документів, може самостійно опрацювати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички

Високий (творчий професійн ий)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних умовах, ситуаціях; може визначати тенденції та суперечності процесів; робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, процеси, самостійно визначає мету власної діяльності; розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну, знає суміжні дисципліни, використовує знання, аналізуючи економічні явища
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо, оцінювати економічні явища в суспільстві, виявляє свою життєву позицію
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й нахили; використовує Інтернет, моделює економічні ситуації в нестандартних умовах

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Формою підсумкового контролю є усний іспит.

Максимальна оцінка – 60 балів.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

Змістовий модуль 1. Формування людини і суспільства та перші держави

Стародавнього Єгипету і Месопотамії

Тема 1. Походження людини та суспільства

I рівень

1. Вкажіть найдавнішого представника викопних мавп?

- а) “Homo habilis”;
- б) гібон;
- в) проконсул;
- г) шимпанзе.

2. В яку епоху з’являються проконсули?

- а) епоха міоцену, близько 20 млн. р тому;
- б) в епоху палеоліту, близько 1 млн. р. тому;
- в) в епоху мезоліту, близько 9–6 тис. р. до н. е.;
- г) в епоху неоліту, близько 6–4 тис. р. до н. е.

3. Коли з’являються рамапітеки?

- а) близько 2 млн. р. тому;
- б) приблизно 20 млн. р. тому;
- в) в епоху палеоліту, близько 1 млн. р. тому;
- г) в епоху неоліту, близько 6–4 тис. до н. е.

4. Коли з’явилися австралопітеки?

- а) приблизно 10 млн. р. тому;
- б) близько 6-4 млн. р. тому
- в) в епоху неоліту, близько 6–4 тис. до н. е.;
- г) близько 1,5 млн. р. тому.

5. Австралопітек – це...

- а) представник родини людських;
- б) людина сучасного фізичного типу;
- в) найбільш ранні представники родини Гомо (людини), котрі жили приблизно 2–5 млн. р. тому;
- г) група найдавніших людей, які жили в Південно – Східній Азії.

6. Вкажіть, де було вперше знайдено кісткові рештки австралопітеків?

- а) в печері Кіік – Коба;
- б) на стоянці Королеве (Закарпаття);
- в) територія Південної Африки;
- г) в Південно – Східній Азії.

7. Коли з’являються дріопітеки?

- а) 10–23 млн. р. тому;
- б) 2,5 млн. р. тому;
- в) 5–4 млн. р. тому;
- г) 1,5 млн. р. тому.

8. Вкажіть, коли найперше з’явилась людина?

- а) 1,5 млн. р. тому;
- б) 2 млн. р. тому;
- в) 5 ст. до н. е.;
- г) 2,5 млн. р. тому.

9. Де найперше з’явилися “мавполюди”?

- а) в Тихому океані;
- б) на о. Ява;
- в) на стоянці Нарікомате;
- г) на Африканському континенті.

10. “Homo habilis” – це...

- а) людина розумна;
- б) дріопітек;
- в) людина вміла;
- г) людина прямостояча.

11. В якому році відбулась експедиція Річарда Лікі?

- а) 2002 р.;
- б) 1992 р.;
- в) 1969 р.;
- г) 1963 р.

12. Що знайшов Річард Лікі на стоянці Нарікомате III?

- а) скелет собаки;
- б) статую;
- в) повний скелет хлопчика-підлітка;
- г) побутові предмети.

13. Вкажіть період ашельської епохи?

- а) 750 тис. р. тому;
- б) 2 млн. р. тому;
- в) 2,5 млн. р. тому – 200 тис р. тому;
- г) 1,5 млн. – 150 тис. р. тому.

14. Вкажіть “прабатьківщину” людства?

- а) території сучасної Румунії;
- б) Південно-Східна Азія;
- в) долина Неандерталь біля Дюссельдорфа;
- г) Африканський континент.

15. Соціогенез – це...

- а) одна із форм первісних релігій;
- б) процес формування людського суспільства;
- в) процес формування сімейно – шлюбних відносин;
- г) сучасна геологічна епоха, що розпочалась приблизно 3 млн. р. тому.

16. Вкажіть найважливіші риси первісного суспільства?

- а) рівність всіх членів суспільства;
- б) колективний характер праці;
- в) низька продуктивність праці;
- г) всі відповіді правильні.

17. Які типи жител були домінуючими у первісних людей?

- а) лігвища;
- б) печери;
- в) нори;
- г) всі відповіді правильні.

18. Сім'я – це...

- а) інститут, який регулює відносини між подружжям, а також між батьками та дітьми;
- б) інститут, який формує відносити з тваринами;
- в) інститут, який формує погляди на життя;
- г) інститут, який встановлює правила поведінки.

19. Шлюб – це...

- а) інститут, який встановлює правила поведінки;
- б) інститут, який формує погляди на життя;
- в) інститут, який формує відносити з тваринами;
- г) інститут, який регулює статеві відносини між чоловіками та жінками.

20. Який тип сім'ї був домінуючим в людському суспільстві в первісну добу на ранньому етапі розвитку?

- а) гаремна сім'я;
- б) парна сім'я;
- в) патріархальна сім'я;
- г) матріархальна сім'я.

II рівень

1. Антропоморфози – це:

- а) індивідуальний розвиток людини;
- б) історичний розвиток приматів;
- в) морфологічні і фізіологічні перетворення мавпоподібних предків людини;
- г) немає правильної відповіді.

2. Робота Ф.Енгельса, в якій розкрита роль соціальних чинників в еволюції людини – це:

- а) “Походження людини і статевий відбір”;
- б) “Походження видів шляхом природного відбору”;
- в) “Роль праці в еволюції людини”;
- г) немає правильної відповіді.

3. Виберіть правильне твердження.

1. Розвиток трудової діяльності в процесі антропогенезу привів до посилення дії біологічних чинників і ослаблення соціальних.

2. Морфофізіологічні особливості людини не передаються по спадковості.

а) тільки перше;

б) тільки друге;

в) вірні обидва;

г) не вірні обидва твердження.

4. Для людини умілої була характерна галькова культура, оскільки ці люди зазвичай селилися в річкових долинах, де було багато гальки:

а) так;

б) ні.

5. Людина уміла відрізняється від австралопітеків:

а) зовнішнім виглядом;

б) здатністю використовувати предмети як готові знаряддя праці;

в) здатністю виготовляти знаряддя праці;

г) немає правильної відповіді.

6. У антропогенезі на сучасному етапі:

а) соціальні чинники переважають над біологічними;

б) біологічні чинники переважають над соціальними;

в) дія біологічних і соціальних чинників урівноважилася;

г) біологічні чинники повністю втратили значення.

7. У антропогенезі на ранніх стадіях розвитку:

а) соціальні чинники переважали над біологічними;

б) біологічні чинники переважали над соціальними;

в) дія біологічних і соціальних чинників урівноважилася;

г) соціальні чинники не діяли.

8. Атавізми – це:

а) органи, що мають схожу будову і походження;

б) органи, що втратили в процесі еволюції своє значення;

в) волосяний покрив на обличчі людини, багатососковість;

г) немає правильної відповіді.

9. Значення прямоходіння в процесі антропогенезу полягало в тому, що:

- а) мавпи дістали можливість збивати палицею високо підвішені фрукти або дотягуватися до них;
- б) мавпи у пошуках здобичі могли стрибати на великі відстані;
- в) розділилися функції рук і ніг, рука стала вільною;
- г) крижі стали рухливішими, що полегшило народжування дітей.

10. Яке із тверджень правильне:

- 1. Абстрактне мислення, членороздільна мова, здатність до колективної трудової діяльності розвиваються у людини в процесі онтогенезу.
- 2. Для кроманьйонців були характерні зачатки мови у вигляді нечленороздільних звуків.

- а) тільки перше;
- б) тільки друге;
- в) вірні обидва;
- г) не вірні обидва твердження.

11. Більшість дослідників підтримують думку про існування двох основних типів верхньопалеолітичної людності у Європі в період завершення останньої льодовикової епохи. Яких?

- а) комб-капельський – шанселадський (західний);
- б) оріньяцький;
- в) костьонківський (східний);
- г) перигору.

12. Для еволюції організмів, крім зміни природного середовища, потрібні були ще:

- а) космічна радіація;
- б) боротьба за існування; спадковість;
- в) природний відбір; різноманітність географічного середовища;
- г) груповий відбір; мутації зумовлені радіацією.

13. Сучасна наука у процесі становлення та еволюції фізичного типу людини виділяє кілька етапів. Розмістіть їх у хронологічній послідовності:

- а) формування давніх людей (неандертальців);

- б) ранній етап виділення людини з тваринного світу;
- в) етап еволюції найдавніших гомінідів;
- г) становлення людини сучасного фізичного типу.

14. Хто в який час жив? Встановіть співвідношення.

- 1. 1–1,3 млн. р. тому;
 - 2. 2 млн. р. тому;
 - 3. 14–20 млн. р. тому;
 - 4. 5–8 млн. р. тому.
- а) людина прямоходяча (*Homo erectus*);
 - б) австралопітек;
 - в) людина уміла (*Homo habilis*);
 - г) рамапітек.

15. Знайдіть відповідність між типом та місцем відкриття решток.

- 1. Людина уміла (*Homo habilis*);
 - 2. Неандерталець (*Homo neanderthalensis*);
 - 3. Австралопітек;
 - 4. Кроманьйонець.
- а) відкриття решток відбулося у 1924 р. Його автором був Раймонд Дарт;
 - б) відкритий у долині Везер (Франція) в 1864 р.;
 - в) у 1960 р. Мері і Люїс Лікі знайшли рештки;
 - г) в долині Неандерталь, поблизу м. Дюссельдорфа вперше знайшли рештки у 1856 р.

16. Рід австралопітек підрозділяють на кілька видів. Незважаючи на відмінності, всі види об'єднуються за певними спільними ознаками.

Якими?

- а) їхнім ареалом проживання були савани;
- б) вони мали великі кутні зуби та відносно малі ікла;
- в) постійно пересувалися на двох ногах;
- г) їхній мозок зріс у розмірах та став складнішим за структурою порівняно з попередніми видами.

17. Найпростіші форми вірувань повсюдно виникають в період повного заміщення (1)... приблизно (2)...

1. а) рамапітеків австралопітеками;
б) неандертальців кроманьйонцями;
в) людини умілої людиною прямоходячою;
г) дріопітеків рамапітеками.
2. а) 8–14 млн. р. тому;
б) 2–5 млн. р. тому;
в) 1,3–2 млн. р. тому;
г) 40–30 тис. р. тому.

18. Встановіть співвідношення між термінами та їх визначеннями:

1. Анімізм;
 2. Фетишизм;
 3. Антропогенез;
 4. Соціогенез.
- а) віра в надприродні якості деяких неодухотворених предметів – печер, каменів, дерев, знарядь;
- б) процес формування людського суспільства;
- в) віра в надприродні істоти, що знаходяться в якомусь тілі чи предметі – душі, або окремі духи, що існують незалежно від людини;
- г) процес виникнення і формування людини в процесі еволюції, пов'язаний з розвитком її трудової діяльності, свідомості, членороздільної мови, а також із розвитком первісних форм суспільства.

19. Які центри первинного землеробства виділив М. Вавилов?

- а) східносередземноморський чи передньоазійський;
- б) південно-східноазіатський регіон;
- в) американський;
- г) африканський.

20. Образотворче мистецтво періоду палеоліту поділено на чотири хронологічні стадії чи стилі. Знайдіть відповідність культурі та її характеристиці:

1. Оріньяцька культура (32–26 тис. р. до н. е.);
 2. Граветська культура (26–18 тис. р. до н. е.);
 3. Солютрейська культура (18–12 тис. р. до н. е.);
 4. Медленська культура (12–10 тис. р. до н. е.).
- а) рисунки контурні, виконані потрійними хвилястими лініями (“макарони”). Такі зображення виявлені в печерах Гаргас і Пер нон Пер у Франції;
- б) характерні недосконалі фігури тварин і жіночі знаки, виконані контурними гравірованими лініями. Найяскравіші приклади – зображення в печері Ля Ферассі і в Гроті Кастане у Франції;
- в) характерні рисунками як реалістичними, так і дуже схематичними, експресивними і статичними. Як приклад, численні фрески в печері Альтаміра в Іспанії;
- г) характерні багатоколірні фрески в печерах Європи. Численні поліхромні реалістичні малюнки звірів з прорисовкою деталей. Тварини часто зображені групами і в динаміці. Найславетнішою є печера Ляско у Франції.

III рівень

1. Об’єднайте поняття та прізвище вченого, що його запровадив:

1. Біосфера;
 2. “Біогеохімія” (праця);
 3. Ноосфера;
 4. Зона життя.
- а) Ж. Б. Ламарк
б) Е. Зюс
в) В. Вернадський
г) Е. Леруа

2. Розташуйте в хронологічній послідовності еволюцію первісної людини:

- а) неандерталець;
- б) кроманьйонець;
- в) австралопітек;
- г) людина вміла.

3. Об'єднайте вчених та їх праці:

1. Томас Гекслі;
 2. Карл Ліней;
 3. Ернест Геккель;
 4. Едвард Тайсон.
- а) “Орангутан, або *Homosilvestris*, або анатомія пігмея в порівнянні з анатомією мавп і людини”;
 - б) “Про місце людини в ряді органічних істот”;
 - в) “Системи природи”;
 - г) “Натуральна історія світобудови”.

4. Коли вийшла у світ праця Ч. Дарвіна “Походження видів шляхом природного добору або збереження обраних рас у боротьбі за життя”?

- а) листопад 1859 р.;
- б) жовтень 1858 р.;
- в) листопад 1858 р.;
- г) жовтень 1859 р.

5. Основним фактором еволюції за Дарвіном є:

- а) статевий відбір;
- б) фізіологічний розвиток;
- в) мінливість;
- г) спадковість.

6. Що таке “гомінідна тріада”?

- а) прямоходіння (біпедія);
- б) розвинена кисть;
- в) великий високорозвинений мозок;
- г) мова і звуки.

7. Розташуйте у хронологічній послідовності представників роду *Номо*.

- а) *H. Habilis*;
- б) *H. Sapiens*;
- в) *H. erectus*;
- г) *H. Neanderthalensis*.

8. Об'єднайте поняття та їх дефініцію.

1. Антропогенез;
2. Соціогенез;
3. Гомініди;
4. Дріопітеки.
 - а) походження і розвиток свідомості, особистості, міжособистісних відносин, зумовлені особливостями соціалізації в різних культурах і суспільно-економічних формаціях;
 - б) походження і розвиток усіх видів роду Люди (Homo), розглянуті в біологічному (біологічна еволюція людини), психічному і соціокультурному плані;
 - в) викопні людиноподібні мавпи, котрі жили приблизно 10 – 23 млн. років тому;
 - г) представники родини людських. родина ряду приматів, включає як викопних (пітекантропа, неандертальця), так і сучасних людей.

9. Виберіть основні критерії трудової теорії Ф. Енгельса:

- а) праця створила саму людину;
- б) свідомій трудовій діяльності передувала умовно рефлекторна, твариноподібна;
- в) основну роль у становленні людини відіграли соціальні та суспільні чинники;
- г) біологічна еволюція (гомінідна тріада).

10. Встановіть відповідність між найближчими предками людини та їх ареалом поширення:

1. Дріопітек;
2. Рамапітек;
3. Австралопітек.
 - а) Південно–Східна Африка;
 - б) Західна Європа, Азія, Африка;
 - в) Олдовайські гори.

11. Встановіть відповідність між представниками роду Homo та ареалом їх поширення.

1. H. habilis;
2. H. erectus;
3. H. neanderthalensis;
4. H. sapiens.
 - а) Африка, Азія;
 - б) Африка;
 - в) Повсюдно;
 - г) Європа, Західна Азія.

12. Визначте біологічні чинники антропогенезу:

- а) використання і підтримка вогню;
- б) спадкова мінливість;
- в) природний добір;
- г) членороздільна мова;

13. Органи, що доводять походження людини від тварин – це:

- а) рудименти;
- б) атавізми;
- в) гомологічні органи;
- г) аналогічні органи;

14. Об'єднайте поняття та їх дефініцію.

1. Анімізм;
2. Фетишизм;
3. Тотемізм;
4. Магія.
 - а) сукупність прийомів і обрядів, що здійснюються з метою вплинути надприродним шляхом на явища природи, тварин або людину;
 - б) віра у містичний зв'язок, тобто “кровну” спорідненість певного роду, племені з якимось видом тварин чи рослин;
 - в) одна із ранніх форм релігійних вірувань, поклоніння предметам неживої природи – фетишам, які нібито наділені чудодійною силою;

г) віра в існування душі і духів, які керують матеріальним світом.

15. Книга Ч. Дарвіна, що пояснює походження людини від тварин – це:

- а) “Походження видів шляхом природного відбору”;
- б) “Зміна домашніх тварин і культурних рослин”;
- в) “Походження людини і статевий відбір”;
- г) “Роль праці в процесі перетворення мавпи в людину”.

Тема 2. Первісна община.

I рівень

1. Вкажіть час формування неоантропа.

- а) 45–50 тис. р. тому;
- б) 20–25 тис. р. тому;
- в) 35–40 тис. р. тому;
- г) 1 млн. р. тому.

2. Де вперше з’явився неоантроп?

- а) Північно-Східна Африка, Передня Азія, Південно – Східна Європа;
- б) Північно-Східна Африка, Північна Америка, Південна Австралія;
- в) Західна Європа, Східна Європа, Центральна Африка;
- г) Західна Європа, Передня Азія, Південно – Східна Європа.

3. Вкажіть прізвище вченого, який запропонував гіпотезу моноцентризму.

- а) Г. Чайлд;
- б) Я. Рогинський;
- в) В. П’ятаков;
- г) Дж. Лінч.

4. Вкажіть приблизні роки, коли вперше було знайдено залишки неоантропа.

- а) 70-ті рр. XIX ст.;
- б) 60-ті рр. XIX ст.;
- в) 40-ві рр. XIX ст.;
- г) 20-ті рр. XX ст.

5. У якій країні знаходиться первісна стоянка Афонтова гора?

- а) Україна;
- б) Китай;
- в) Сінгапур;
- г) Росія.

6. Скільки морфологічних варіантів виділяють антропологи серед європейських неантропів?

- а) 2;
- б) 3;
- в) 5;
- г) 6.

7. Заселення Америки відбулось через ...

- а) Гіблартарську протоку;
- б) Тихий океан;
- в) Берінгову протоку;
- г) Панамський канал.

8. Марколіти – це...

- а) великі знаряддя праці;
- б) дрібні вкладиші;
- в) металеві знаряддя праці;
- г) рештки тварин.

9. Основною ознакою родової організації первісної общин є:

- а) екзогамія;
- б) ендогамія;
- в) полігамія;
- г) моногамія.

10. Вкажіть період, до якого відносяться найдавніші сліди людської діяльності в Австралії.

- а) 40–50 тис. р. тому;
- б) 30–12 тис. р. тому;
- в) 25–18 тис. р. тому;
- г) 35–30 тис. р. тому.

11. Вкажіть, який учений вперше наприкінці 1930-х рр. обґрунтував гіпотезу поліцентризму (виникнення людини в кількох місцях)?

- а) Л. Шотт;
- б) Ф. Вейденрейх;
- в) П. Ендрюс;
- г) Я. Рогинський.

12. Залежно від місця оселення, сім'ї поділялись на:

- а) Патрилокальні, матрилокальні;
- б) патрилійні, матрилійні;
- в) патрилокальні, патрилійні;
- г) матрилокальні, матрилійні.

13. З кількох осіб складалася ранньо – мезолітична первісна община?

- а) 10–8 осіб;
- б) 40–50 осіб;
- в) 20–25 осіб;
- г) 1–8 осіб.

14. Основними заняттями первісних людей до “неолітичної революції” були ...

- а) збиральництво та тваринництво;
- б) землеробство та мисливство;
- в) мисливство та збиральництво;
- г) мисливство та рибальство.

15. З якого віку підлітки проходили обряд ініціації?

- а) 11–12 років;
- б) 14 –15 років;
- в) 16 –17 років;
- г) 19–20 років.

16. У який період було приручено собаку?

- а) неоліт;
- б) пізній палеоліт;
- в) мезоліт;

г) ранній палеоліт.

17. Коли почали використовувати лук та стріли?

а) неоліт;

б) енеоліт;

в) мезоліт;

г) палеоліт.

18. Найдавнішим осередком виникнення відтворюючого господарства був..

а) Південно – Східноазіатський регіон;

б) Східноазіатський регіон;

в) Північноафриканський регіон;

г) Східносередземноморський (середньоазіатський) регіон.

19. Хто ввів у науковий обіг термін “неолітична революція”?

а) Г. Чайлд;

б) Е. Ліч;

в) Дж. Меллард;

г) Р. Брейдвуд.

20. Висічені зображення на кам’яній основі – це..

а) піктограма;

б) лінідж;

в) петрогліфи;

г) кувада.

II рівень

1. Вкажіть основні осередки виникнення землеробства.

а) Центральна Азія та Середземномор’я;

б) Південна Африка та Близький Схід;

в) Центральна Америка та Північна Європа;

г) Близький Схід, Середземномор’я та Центральна Америка.

2. Де сформувався давньосередземноморський тип господарювання за теорією Г. Ф. Дебеца?

- а) Східна Азія та Африка;
- б) Північна Європа та Африка;
- в) Передня азія та Закавказзя;
- г) Північна Африка.

3. Які основні осередки походження неантропа виділяв відомий американський антрополог А. Тома?

- а) західний;
- б) східний;
- в) південно - східний;
- г) північний.

4. Які західноєвропейські дослідники розвинули гіпотезу моноцентризму?

- а) В. Стерлінг, Г. Хендерсон, В. Сплінг;
- б) П. Ендрюс, Г. Брейер, Я. Шотт;
- в) Д. Дідро, Ш. Монтеск'є, Ф. Бах.
- г) В. Стерлінг, Ш. Монтеск'є, Ф. Бах.

5. Встановить співвідношення між первісними релігіями та їхніми визначеннями:

- 1. Фетишизм;
- 2. Тотемізм;
- 3. Анімізм;
- 4. Магія.

- а) віра в надприродний зв'язок та кровноспорідненість роду з якимось видом тварин;
- б) віра в можливість впливати на життя за допомогою магічних дій або заклинань;
- в) віра в існування душі і духів, які можуть негативно чи позитивно впливати на природу і саму людину;
- г) віра в надприродні властивості певних предметів.

6. Назвіть основні форми відтворюючого господарства?

- а) Землеробство;
- б) рибальство;
- в) збиральництво;
- г) скотарство.

7. Основним виробничим осередком раннього мезолітичного суспільства була невелика первісна община, яка складалась з ...

- а) до 20 осіб;
- б) до 25 осіб;
- в) до 35 осіб;
- г) до 10 осіб.

8. Середня тривалість життя в общині становила...

- а) 25 років;
- б) 35 років;
- в) 45 років;
- г) 20 років.

9. Найдавнішими стоянками первісних людей в Україні були:

- а) Королеве;
- б) Морзак – Коба;
- в) Кам'яна могила;
- г) Ляско.

10. Які речі виконували функції первісних грошей?

- а) черепашки;
- б) собачі зуби;
- в) браслети;
- г) пташине пір'я;

11. За формою та розміром житла пізнього палеоліту можна поділити на такі типи:

- а) квадратні, довгі, каркасні;
- б) округлі, довгі та “житлові площадки”;
- в) округлі та “житлові площадки”;
- г) квадратні, каркасні та “житлові площадки”.

12. Приблизна чисельність населення земної кулі у верхньому палеоліті становила:

- а) 3 млн. людей;
- б) 10 млн. людей;
- в) 15 млн. людей;
- г) 20 млн. людей.

13. На думку Е. Ліча джерелами виникнення поняття “часу” у первісних людей були:

- а) ритмічне повторювання чогось;
- б) послідовність явищ та подій;
- в) тривалість будь-чого;
- г) неповторювальні одноразові явища.

14. Назвіть гіпотези походження неантропів.

- а) моноцентризм;
- б) поліцентризм;
- в) дицентризм;
- г) децентризм.

15. Вкажіть основні морфологічні ознаки неандертальців.

- а) сплюснута, висока черепна коробка;
- б) широкий ніс;
- в) вузький ніс;
- г) витягнута, низька черепна коробка.

16. Скільки людей потребувало полювання на великих тварин?

- а) 7;
- б) 5;
- в) 10;
- г) 15;

17. Більшість сучасних дослідників пов’язують формування основних рас людства з:

- а) певними групами палеоантропів;
- б) певними групами австралопітеків;

- в) певними групами архантропів;
- г) певними групами неандертальців.

18. У якому тисячолітті в Палестині землеробство та скотарство стали формами життєзабезпечуючого господарства?

- а) 2 тис. до н. ери;
- б) 7 тис. до н. е.;
- в) 8 тис. до н. е.;
- г) 9 тис. до н. е.

19. Визначте, що лежало в основі господарської діяльності пізньопервісної общини.

- а) кооперація праці;
- б) економічна залежність;
- в) статевий поділ праці;
- г) рабська праця.

20. Які фактори сприяли інтенсифікації обміну?

- а) міжобщинний поділ праці;
- б) ізоляція общин;
- в) поява “первісних грошей”;
- г) винайдення лука та стріл.

III рівень

1. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями:

- 1. Екзогамія;
- 2. Ендогамія;
- 3. Полігамія;
- 4. Ініціація.

- а) обряд посвячення молоді у дорослі;
- б) звичай, за яким шлюбні стосунки дозволені в межах однієї групи;
- в) заборона шлюбних відносин в межах одного роду чи фратрії;
- г) статеві відносини, які базуються на використанні багатьох партнерів для задоволення своїх сексуальних потреб.

2. Коли відбувся завершальний процес становлення людини сучасного фізичного типу?

- а) 100–150 тис. р. тому;
- б) 30–40 тис. р. тому;
- в) 130 тис. р. тому;
- г) 500 тис. р. тому.

3. Вкажіть характерні особливості пізньопервісної общини.

- а) в економіці виникає відтворююче господарство;
- б) демографічна революція;
- в) формуються основні центри землеробства і скотарства;
- г) винайдення лука і стріл.

4. Назвіть основні осередки виникнення відтворюючого господарства на території Азії.

- а) східносередземноморський;
- б) гвінейсько-камерунський;
- в) південно-східноазіатський;
- г) східноазіатський.

5. Назвіть основні форми світогляду первісних людей.

- а) тотемізм;
- б) магія;
- в) анімізм;
- г) фетишизм;
- д) зороастризм;
- е) іудаїзм.

6. Виберіть правильні твердження.

- а) матрилокальність – це поселення подружжя в будинку чоловіка;
- б) доместикація – це процес одомашнення диких тварин;
- в) кроскузенний шлюб – шлюб із дочкою брата матері або дочкою сестри батька;
- г) полігінія – це рідка форма полігамії, за якої жінка перебуває в декількох шлюбних союзах з різними чоловіками .

7.Виберіть правильні твердження.

- а) макроліти –це дрібні вкладиші.
- б) техніка пікетажу – техніка обробки каменю шляхом чисельних ударів по його поверхні.
- в) овачира –це довгий багатоканерний дім, будинок - община.
- г) піктограма – це умовний малюнок із зображенням певних дій, подій.

8.Що вплинуло на формування людини сучасного фізичного типу?

- а) клімат;
- б) раціон харчування;
- в) праця;
- г) перехід до відтворюючого господарства.

9.Назвіть представників теорії моноцентризму.

- а) Я. Рогинський ;
- б) П. Ендрюс;
- в) Г . Брейер;
- г) Ф. Вейденрейх.

10.Назвіть основні осередки сапієнтації, які виділив А. Томас.

- а) європеїдно-негроїдний;
- б) негроїдний;
- в) монголоїдний;
- г) еддо –айпоїдний;

11.Визначте, які знаряддя праці були характерними для ранньопервісної общини.

- а) різець,
- б) кістяні голки.
- в) клиноподібні знаряддя;
- г) молотоподібні знаряддя.

12.Визначте регіони, де вперше з'явився неоантроп.

- а) Північно – Східна Африка;
- б) Передня Азія;
- в) Південно – Східна Європа;

г) Західна Європа.

13. Своєрідним осередком первинного приручення бика, свині та коня стали:

а) Балкани;

б) Північне Причорномор'я;

в) Північна Африка;

г) Південна Австралія.

14. Назвіть основні центри образотворчого мистецтва палеолітичної доби на території України:

а) Мізин;

б) Добранічівка;

в) Горлівка;

г) Кам'яна Могила.

15. У розвитку палеолітичного мистецтва розрізняють хронологічні стилі, виберіть правильні

а) 32–27 тис. р. тому – нечисленні зображення голів або передніх частин тварин у техніці гравірування;

б) 16–10 тис. р. тому – розквіт палеолітичного мистецтва;

в) 10–7 тис. р. тому – занепад мистецтва;

г) 27–18 тис. р. тому – поступове відродження мистецтва.

Тема 3. Розклад первісного суспільства: епоха політогенезу

I рівень

1. Якими історичними джерелами найбільше забезпечена епоха палеометалу?

а) археологічним;

б) лінгвістичними;

в) усними;

г) писемними.

2. Хто з дослідників є прихильником концепції, за якою процес формування політичної влади і державності є наслідком розвитку потестарної організації?

- а) Г. Чайлд;
- б) О. М. Хазанов;
- в) Г. Спенсер;
- г) Л. І. Мечников.

3. Хто з дослідників є прихильником концепції, за якою процес загибелі первісного суспільства розглядається як закономірний наслідок дальшого розвитку виробництва, виникнення приватної власності, майнового розшарування та класоутворення?

- а) Г. Спенсер;
- б) М. Фрід;
- в) Е. Сервіс;
- г) Е. Дюркгейм.

4. Хто з вчених вважав, що основним фактором становлення цивілізацій було природне середовище?

- а) Е. Сервіс;
- б) Е. Дюркгейм;
- в) Г. Чайлд;
- г) Л. І. Мечников.

5. Хто з дослідників пов'язував виникнення держави з суто історичними подіями, або ідеологічними уявленнями?

- а) Дж. Фрезер;
- б) Г. Чайлд;
- в) Е. Хантінгтон;
- г) Г. Спенсер.

6. Який основний тип господарства був у стародавніх цивілізацій?

- а) землеробсько-скотарський;
- б) скотарський;
- в) іригаційне землеробство;

г) фермерський.

7. Від чого дістали назву найдавніші землеробські системи?

- а) від основних знарядь обробки ґрунту;
- б) місцевостей де були найбільш поширені;
- в) кліматичних особливостей;
- г) природних особливостей.

8. Де вперше була застосована орна система землеробства?

- а) в Месопотамії;
- б) в долині р. Ніл;
- в) на Півдні України;
- г) не з'ясовано.

9. В якому тисячолітті вперше була застосована система рільництва на території України?

- а) I тис. до н. е.;
- б) IV тис. до н. е.;
- в) VI тис. до н. е.;
- г) VIII тис. до н. е.

10. Назвіть основний ареал становлення козівництва в Європі?

- а) Піренейський півострів;
- б) Балкани;
- в) чорноморсько-каспійські степові простори;
- г) Центральна Європа;

11. Яку з тварин вперше приручили в Південні Америці?

- а) коня;
- б) альпака;
- в) свиню;
- г) дикобраза коенду.

12. Назвіть основну форму експлуатації в первісному суспільстві?

- а) рабство;
- б) феодална залежність;
- в) панщина;

г) редистрибуція.

13. Що таке редистрибуція?

- а) розподіл надлишкового продукту;
- б) форма залежності в первісному суспільстві;
- в) особливий вид загінного скотарства;
- г) один з видів полювання.

14. В наслідок чого виникло данництво, як вид експлуатації?

- а) швидкого розвитку ремесла;
- б) зміни сімейних відносин;
- в) загарбницьких воєн;
- г) нестачі продуктів харчування.

15. Чи погоджуєтесь ви з твердженням: “На ранніх етапах становлення військової організації функції ватажка міг виконувати жрець” ?

- а) так;
- б) ні.

16. Чи погоджуєтесь ви з твердженням “Дослідники виділяють три головних напрямки політогенезу: військовий, аристократичний і плутократичний”?

- а) так;
- б) ні.

17. Чи погоджуєтесь ви з твердженням “Аристократичний шлях політогенезу передбачає концентрацію ідеологічної влади в руках рядових членів общини”?

- а) так;
- б) ні.

18. Сакральна влада – це ...?

- а) коли правитель є військовим лідером;
- б) коли правитель є цивільним лідером;
- в) коли правитель є духовним лідером;
- г) коли правитель є цивільним, військовим і духовним лідером.

19. Бігмен – це...?

- а) найбільша людина в общині;
- б) найсильніша людина в общині;
- в) найавторитетніша людина в общині;
- г) найменша людина в общині.

20. На яких територіях був найбільш поширений плутократичний тип становлення політично влади?

- а) Центральна Європа;
- б) Південна Америка;
- в) Океанія та Південно-Східна Азія;
- г) Південно-Західна Африка.

II рівень

1. Однією з пріоритетних в історичній науці, особливо актуальною в наш час є проблема...

- а) походження людини та суспільства;
- б) еволюції первісної общини;
- в) занепаду первісного суспільства і формування на його уламках цивілізацій;
- г) індійського походу Александра Македонського.

2. Встановіть відповідність між групами вчених та поглядами, які вони висловлюють:

1. Л. І. Мечников, Е. Хантінгтон;

2. Л. Гумплович, Р. Лоун, Р. Кайнеро;

3. Дж. Фрезер, Дж. Джоунс.

- а) вважали, що становлення державної влади і управління на початковому етапі здебільшого пов'язувалося з сакралізацією особи лідерів: ватажків, старійшин, чаклунів тощо;
- б) пов'язували виникнення держави з суто історичними подіями або ідеологічними уявленнями;

в) вважали, що основним фактором становлення цивілізацій було природне середовище. На їхню думку цивілізації виникали там, де були сприятливіші умови для всебічного розвитку людства.

3. Археологічні матеріали (наявність на поселеннях посуду для зберігання і обробки молока й, насамперед, цідильників для виготовлення сиру) свідчать про інтенсивне поширення молочного тваринництва вже в V тис. до н. е. в таких регіонах:

- а) Європа.
- б) Південна Африка.
- в) Північна Америка.
- г) Західна Азія.

4. Встановіть відповідність між “транспортними” тваринами та регіонами їх domestикації.

- 1. Кінь;
 - 2. Лама;
 - 3. Верблюд.
- а) Аравійський півострів;
 - б) Північнопричорноморські степи;
 - в) Південна Америка.

5. На сьогодні більшість дослідників визнають, що основним ареалом становлення кочівництва в Європі були:

- а) Чорноморські степи;
- б) територія Балкан;
- в) Прикаспійські степи;
- г) Прибалтика.

6. Найдавнішими центрами першого кування міді, а в подальшому міді- і бронзолivarного виробництва, були:

- а) Південно-Східна Азія;
- б) Закавказзя;
- в) Балкано-Карпатський регіон;
- г) Північна Африка.

7. Що могло виконувати роль грошей в період розпаду та занепаду первісного суспільства?

- а) металеві вироби;
- б) прикраси;
- в) худоба;
- г) шкіри тварин.

8. К. Поланьї запропонував для аналізу певних стадій суспільного розвитку поняття

- а) реципрокація;
- б) егалітаризм;
- в) ре дистрибуція;
- г) данництво.

9. Первісна приватна власність нагромаджувалась у вигляді:

- а) харчових продуктів;
- б) ремісничих виробів;
- в) нерухомості;
- г) рабів.

10. Серед ранніх видів експлуатації виділяють:

- а) позаекономічний примус;
- б) між общинну;
- в) таку, що базується на “свободі совісті”;
- г) внутрішньообщинну.

11. І чоловічі, і жіночі таємні союзи існували в таких регіонах:

- а) Скандинавія;
- б) Меланезія;
- в) Причорномор’я;
- г) Мікронезія.

12. Вкажіть шляхи інституалізації влади:

- а) аристократичний;
- б) військовий;
- в) виборний;

г) плутократичний.

13. Які види общин були притаманні епосі політогенезу?

а) регіональна;

б) сімейна;

в) первісна сусідська;

г) патріархальна.

14. Впорядкуванню астрономічних і календарних знань сприяли:

а) розвиток землеробства;

б) метеоритні потоки;

в) потреба точного передбачення часу початку польових робіт;

г) виникнення сезонних свят.

15. Встановіть відповідність між термінами та їх значеннями:

1. Екзогамія;

2. Патрилокальність;

3. Ендогамія;

4. Матрілокальність.

е) заборона укладення шлюбів поза межами певної соціальної групи;

є) тип сім'ї за якого подружжя проживає в роді батьків дружини;

ж) тип сім'ї в якому подружжя проживає в роді чоловіка;

з) заборона укладання шлюбів в межах певної соціальної групи.

16. Встановіть відповідність між термінами та шляхами інституалізації влади, яких вони стосуються:

1. Бігмен;

2. Військова ієрархія;

3. Родоплемінна верхівка;

4. Деспотія.

а) зайве;

б) аристократичний шлях;

в) плутократичний шлях;

г) військовий шлях.

17. Заповніть пропуски:

“Більш-менш визнаною вважається така схема послідовного проходження процесу становлення рільництва: на початковому етапі в землеробстві були запроваджені...(1), які приводилися в дію...(2); на наступному етапі (1)замінило ...(3), а (2) — ...(4).”

- а) зусиллями лише самої людини;
- б) рало;
- в) ручні борозенні знаряддя;
- г) тяглова худоба.

18. Заповніть пропуски:

“Як правило, перші скотарські системи базувалися на придомному утриманні...(1). Удень ...(1) відпускали на...(2), під наглядом ...(3), а вночі утримували в ...(4)”.

- а) пастушків;
- б) вільний випас;
- в) селищах;
- г) домашніх тварин.

19. Визначте дві форми обміну ,що були характерними на ранніх етапах розвитку людства.

- а) дарообмін;
- б)торгівля;
- в) обмін продукцією між общинами з різними напрямками господарства;
- г)данництво.

20. Заповніть пропуски:

“Аристократичний шлях політогенезу передбачає також концентрацію ...(1) в руках ...(2). Особливого значення набула сакралізація влади ...(3). Він був єдиним...(4): цивільним, військовим і духовним”.

- а) общинно-родової аристократії;
- б) верховним правителем;
- в) ідеологічної влади;
- г) вождя.

III рівень

1. З наведених нижче понять виберіть вірне:

- а) політогенез це – процес формування людського суспільства;
- б) політогенез це – процес історико-еволюційного формування фізичного типу людини;
- в) політогенез це – процес визначення місця та ролі людини у суспільстві;
- г) політогенез це – процес зародження та становлення держави у первісному суспільстві.

2. Серед наведених нижче регіонів виберіть ті, де зародились перші держави:

- а) Північна Африка та Месопотамія;
- б) Мала Азія;
- в) Балканський півострів;
- г) Південно-Східна Азія.

3. Виберіть вірні твердження.

- а) нова форма обміну – економічний обмін – з'являється в бронзовому віці;
- б) як первісні гроші могли застосовуватися різні речі в залежності від обсягу вкладеної у них праці або ж їх екзотичності та рідкості;
- в) додатковий продукт поступово трансформувався у надлишковий продукт;
- г) виникнення приватної власності стало основною передумовою розкладу первісного суспільства.

3. Нижче наведено дві концепції теорії політогенезу. Встановіть відповідність між концепціями та їх прихильниками:

1. Процес формування влади і державності – це лише наслідок подальшого розвитку потестарної організації – системи влади та управління первісного суспільства, тобто формування держави штучно відокремлюється від інших процесів розвитку суспільства які супроводжували і зумовлювали напрям та механізми встановлення політичної влади.

2. Процес переходу від первісного суспільства до державності це закономірність подальшого розвитку виробництва, виникнення приватної власності, майнового розшарування і класоутворення.

а) Г. Чайлд, Л. Е. Куббель, А. І. Першиц, О. М. Хазанов ;

б) Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, Е. Сервіс, П. Скалник.

4. Встановіть відповідність між формами експлуатації та їх визначеннями:

1. Реципрокація;

2. Рабство;

3. Данництво;

4. Редистрибуція.

а) примусова праця одних людей на інших внаслідок боргів або потрапляння в полон з можливістю подальшого звільнення;

б) обмін матеріальними благами та послугами між різними суспільними групами;

в) розподіл тільки надлишкового продукту від безпосередніх виробників до верхівки соціуму, а від них до неспроможних або незаможних членів суспільства;

г) поширений тип експлуатації який передбачав примусове відчуження надлишків продукту одними соціальними групами в інших.

6. Серед поданих нижче понять виберіть не притаманні для процесу політогенезу:

а) антропогенез;

б) данництво;

в) ремесло;

г) фратрія.

7. Серед поданих нижче понять виберіть притаманні для процесу політогенезу:

а) держава;

б) кроманьйонець;

в) рабство;

г) мезоліт.

8. Розставте у хронологічному порядку поняття:

а) данництво;

б) держава;

- в) рабство;
 - г) майнове розшарування;
- Відповідь: г), б), а), в).

9. Визначте правильну послідовність понять:

- а) держава;
- б) рід;
- в) плем'я;
- г) фратрія.

10. Яке з поданих понять не притаманне процесу політогенезу?

- а) австралопітек;
- б) деспотія;
- в) данництво;
- г) неолітична революція.

11. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями:

1. Редистрибуція;
 2. Реципрокація;
 3. Данництво;
 4. Рабство.
- а) система експлуатації, яка виникає в первісному суспільстві з появою надлишкового продукту;
 - б) в егалітарних суспільствах розподіл продуктів по горизонталі;
 - в) в ранжованих суспільствах розподіл продуктів по вертикалі;
 - г) вид експлуатації, який виник в епоху занепаду і розкладу первісного суспільства; при ньому додатковий продукт вилучався не в окремої особи, а в колективу.

12. Виберіть невірні твердження.

- а) процес подальшого розвитку скотарства в епоху первісного суспільства пов'язаний із становленням кочівництва;
- б) перші скотарські системи базувалися на придомному утриманні домашніх тварин;
- в) садівництво відноситься до привласнюючого господарства;

г) “еволюцією вторинних продуктів” вчені називають впровадження рільництва.

13. Серед наведених нижче напрямів становлення політогенезу виберіть вірні:

- а) Військовий шлях;
- б) Аристократичний шлях;
- в) Плутократичний шлях;
- г) Сакральний шлях,

14. Для становлення держави на початковому рівні характерні:

- а) поява відтворюючої економіки;
- б) винайдення металів;
- в) налагодження обміну;
- г) поява приватної власності та експлуатації.

15. Серед наведених нижче понять виберіть характерні для політогенезу;

- а) іригаційне господарство;
- б) кочівництво;
- в) енеоліт;
- г) бронза.

Тема 4. Стародавній Єгипет

I рівень

1. Коли утворилася єдина Єгипетська держава:

- а) IV тис. до н. е.;
- б) на рубежі IV–III ст. до н.е.;
- в) на рубежі IV–III тис. до н.е.;
- г) III тис. до н.е.

2. Вкажіть хронологічні межі Стародавнього Єгипетського царства:

- а) V тис. до н. е.;
- б) XXVIII–XXIII ст. до н. е.;
- в) XVI–XII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

3. Вкажіть хронологічні межі Нового Єгипетського царства:

- а) V тис. до н. е.;
- б)) XXVIII–XIV ст. до н. е.;
- в) XVI–XI ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

4. Остаточне звільнення Єгипту від гіксоських племен відбулося після взяття їхньої фортеці Шарухен у Палестині в:

- а) 2000 р. до н. е.;
- б) 1554 р. до н. е.;
- в) 1800 р. до н. е.;
- г) 1500 р. до н. е.

5. Остаточне звільнення Єгипту від гіксоських племен відбулося за правління фараона:

- а) Рамзеса II;
- б) Яхмоса I;
- в) Аменхотепа IV;
- г) Тутанхамона.

6. Яке заняття людей обумовило прив'язаність держав Стародавнього Сходу до великих річок?

- а) ремесло;
- б) скотарство;
- в) землеробство;
- г) торгівля.

7. За формою правління Давньоєгипетська держава була:

- а) республікою;
- б) тиранією;
- в) абсолютною монархією;
- г) східною деспотією.

8. Місцеву адміністрацію в Єгипті очолювали:

- а) чаті;
- б) номархи;

в) “казначей бога”;

г) писці.

9. На яку частку майна мала право дружина у Стародавньому Єгипті у випадку розлучення:

а) на власне придане;

б) на придане і подарунки чоловіка;

в) на половину майна чоловіка;

г) на половину майна, набутого протягом подружнього життя.

10. На чолі Єгипетської держави стояв:

а) раджа;

б) цар;

в) фараон;

г) князь.

11. Коли відбулося заселення території Єгипту?

а) в палеоліті;

б) в ранньому неоліті;

в) в епоху бронзи;

г) в епоху заліза.

12. Вкажіть хронологічні межі Середнього Єгипетського царства:

а) V тис. до н. е.;

б) XXVI–XXIV ст. до н. е.;

в) XXII – сер. XVIII ст. до н. е.;

г) XVI–XII ст. до н.е.

13. Вкажіть хронологічні межі Пізнього Єгипетського царства:

а) V тис. до н. е.;

б)) XXVIII–XXIV ст. до н. е.;

в) XVI–XII ст. до н. е.;

г) сер. X–VI ст. до н.е.

14. Походи фараона Рамзеса II проти хеттів у Сирію відбувалися у:

а) 1312–1296 рр. до н. е.; б) 3100–3000 рр. до н. е.; в) 1455–1424 рр. до н. е.; г) 525 р. до н. е.

15. Релігійно-політична реформа Аменхотепа IV відбувалася у:

- а) 1419–1400 рр. до н. е.;
- б) 1312–1296 рр. до н. е.;
- в) 3100–3000 рр. до н. е.;
- г) 145–142 рр. до н. е.

16. Хто з названих фараонів об'єднав Верхнє і Нижнє Єгипетські царства в одну державу:

- а) Ехнатон (Аменхотеп IV);
- б) Нармер (Міна);
- в) Бокхорис;
- г) Рамзес II.

17. Хто з названих фараонів вів боротьбу із жерцями:

- а) Ехнатон (Аменхотеп IV);
- б) Нармер (Міна);
- в) Бокхорис;
- г) Тутанхамон.

18. Кого в Єгипті називали “неджес” (“малі люди”):

- а) селян-общинників;
- б) жерців;
- в) служилу аристократію;
- г) родову аристократію.

19. У Стародавньому Єгипті терміном “баку” позначалися:

- а) жерці;
- б) керівники місцевої адміністрації;
- в) раби;
- г) вільні селяни-общинники.

20. Раби у Стародавньому Єгипті мали право:

- а) мати сім'ю;
- б) розпоряджатися своїм майном;
- в) виступати обвинувачувачем у суді;
- г) найматися в армію.

II рівень

1. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

- а) гіксоське панування в Єгипті;
- б) правління Аменхотепа IV (Ехнатона);
- в) об'єднання Верхнього і Нижнього Єгипту в централізовану державу;
- г) завоювання фараонів XVIII династії.

2. Розташуйте імена єгипетських фараонів в хронологічній послідовності відповідно до часу їхнього правління.

- а) Аменхотеп IV;
- б) Тутмос III;
- в) Рамзес II;
- г) Нехо II.

3. Визначте, в роки правління якого єгипетського фараона відбулася кожна з подій.

- 1. Укладення єгиптянами союзу з грецькими полісами (Афіни, Порос, Самос);
- 2. Реформа єгипетського війська;
- 3. Релігійно-політичні реформи;
- 4. Вигнання гіксосів з Єгипту.

- а) Рамзес III;
- б) Аменхотеп IV;
- в) Яхмос II;
- г) Яхмос I.

4. Співставте імена та події.

- 1. Військово-торгівельна експедиція в Пунт;
- 2. Підкорення Нижнього Єгипту Верхньоєгипетським царством та утворення централізованої Єгипетської держави;
- 3. Будівництво піраміди Джосера у XXVIII ст. до н. е.;
- 4. Перша періодизація історії Стародавнього Єгипту.

- а) Манефон;
- б) Імхотеп;

- в) Міна;
- г) Хатшепсут.

5. Встановіть відповідність між подіями і датами.

- 1. Єгипет під владою Ассирії;
 - 2. Єгипет під владою кушитів;
 - 3. Війни єгипетського фараона Рамзеса II з Хеттською державою;
 - 4. Панування гіксосів в Єгипті.
- а) 671–655 рр. до н. е.;
 - б) 1675–1554 рр. до н. е.;
 - в) 1290–1224 рр. до н.е.;
 - г) 712–664 рр. до н.е.

6. Стародавній Єгипет був розташований:

- а) у Південній Африці;
- б) у Північно-Східній Америці;
- в) у Північно-Східній Африці;
- г) у Північно-Західній Африці.

7. Розташуйте у хронологічному порядку події.

- а) царювання Тутанхамона;
- б) будівництво піраміди Хеопса;
- в) походи фараона Тутмоса III;
- г) релігійно-політична реформа Аменхотепа IV.

8. Встановіть відповідність між історичними термінами та їх визначенням.

- 1. Баку;
 - 2. Чаті;
 - 3. Ном;
 - 4. Шадуф.
- а) територіально-адміністративні одиниці, на які поділявся стародавній Єгипет;
 - б) староегипетські раби;
 - в) верховний сановник в Єгипті;
 - г) пристрій для подачі води на поля.

9. Встановіть відповідність між історичними термінами та їх визначенням.

1. Піктограма;
2. Хемуу;
3. Номарх;
4. Гіксоси.

- а) правитель в номі;
- б) малюнкове письмо;
- в) “володарі чужоземних країн“, кочівники-бедуїни, які у XVII ст. до н. е. завоювали Єгипет;
- г) залежні робітники в храмових і приватних господарствах.

10. “Єгипет – дар Нілу” – ці слова належать:

- а) жерцю Манефону;
- б) Геродоту;
- в) Дарію I;
- г) Олександру Македонському.

11. Виберіть правильне твердження.

Протосеміти, бербери, кушіти – це...

- а) племена, що завоювали стародавній Єгипет в період Нового царства;
- б) основні прошарки залежного населення в Єгипті;
- в) племена, які склали основу староегипетського населення;
- г) населення сусідніх з Єгиптом держав.

12. Дайте правильне визначення поняття “фіванська теократія”.

- а) прошарок заможного населення у Фівах;
- б) найближчі родичі єгипетського фараона;
- в) період в історії Єгипту, коли влада належала фактично жрецам, а не фараону;
- г) жрецька верхівка.

13. Яке місто стало столицею Єгипту періоду Нового царства?

- а) Мемфіс;
- б) Фіви;
- в) Ахетатон;
- г) Гераклеополь.

14. Правління якого фараона відноситься до періоду Саїського відродження?

- а) Міна;
- б) Ехнатон;
- в) Яхмос II;
- г) Рамзес II.

15. З логічного ряду виберіть зайве.

- а) іригаційне землеробство; б) царське, храмове і приватне господарство; в) шадуф; г) сфінкс; д) хемуу; е) шовківництво.

16. Яка подія порушує хронологічний ланцюжок?

- а) будівництво піраміди Хеопса;
- б) фіванська теократія;
- в) звільнення Єгипту від гіксосів;
- г) завоювання Єгипту персами.

17. “Книга мертвих” – це...

- а) книга, де записувалися імена усіх померлих мешканців Єгипту;
- б) книга правил поведінки усіх померлих у потойбічному світі;
- в) збірник гімнів і релігійних текстів, який вміщували до гробниці з метою допомогти померлому здолати усі небезпеки загробного життя і отримати умиротворення і благополуччя вічного життя;
- г) книга з записами усіх померлих домашніх улюбленців фараона.

18. Вкажіть найдавніші літературні пам'ятки Єгипту періоду Стародавнього царства, які містять велику кількість стародавніх заупокійних текстів.

- а) Тексти пірамід;
- б) Розповідь Сінухета;
- в) Пророцтво Нефертіті;
- г) Книга мертвих.

19. Які з перелічених богів були єгипетськими?

- а) Гермес, Атон, Хапі, Пта, Ра;
- б) Ісіда, Нейт, Атон, Геб, Амон;

в) Ата, Еніо, Ра, Анубіс, Тот;

г) жоден з варіантів.

20. Мастаба – це ...

а) обеліск;

б) гідравлічна споруда;

в) найдавніший тип гробниць;

г) статуя.

III рівень

1. Визначте, про кого йде мова у наведеному тексті.

Вдова Тутмоса II, яка після його смерті заволоділа єгипетським тронем і взяла собі тронне ім'я, що в перекладі означає “Перша серед найвродливіших”. Її батьком жреці проголосили бога Амона-Ра. Вона відбудовувала поруйновані гіксосами єгипетські храми, спорядила військово-торгівельну експедицію в країну Пунт.

а) Нефертіті;

б) Хатшепсут;

в) Таусерт;

г) Нефресебек.

2. Про якого єгипетського бога йдеться у наведеному тексті?

У перекладі з давньоєгипетської мови його ім'я означає “сонячний диск”. За правління фараона Аменхотепа IV він став центральною фігурою релігійної реформи і був оголошений єдиним богом, верховним правителем світу, отримав титул фараона і батька Аменхотепа IV.

а) Амон;

б) Атон;

в) Ра;

г) Геб.

3. Виберіть невірні твердження. Релігійно-політична реформа Ехнатона була проведена з метою:

а) встановлення монотеїзму;

- б) встановлення політеїзму (багатобожжя);
- в) посилення влади єгипетського жрецтва;
- г) посилення влади фараона.

4. Виберіть вірні твердження:

- а) столицею об'єднаної Староєгипетської держави стало місто Мемфіс;
- б) єгиптяни називали свою країну “Червона земля”;
- в) папірус був матеріалом не лише для письма, а й для виготовлення легких човнів; г) найбільшою пірамідою є піраміда Хефрена;
- д) єгипетські чоловіки носили спідниці до колін.

5. Виберіть невірні твердження:

- а) Фіви – столиця Єгипту в період Нового царства;
- б) правитель Верхнього Єгипту носив корону червоного кольору;
- в) Нефертіті була дружиною фараона Тутмоса III;
- г) єгиптяни вважали, що кожна людина має дві душі – Ка і Ба;
- д) єгиптяни носили на голові великі чорні перуки, сплетені з тоненьких кісок.

6. Яке з наведених тверджень стосується діяльності фараона Ментухотепа?

- а) засновник III династії єгипетських фараонів (XVIII ст. до н. е.). За його правління в Єгипті була збудована єдина іригаційна система, реорганізоване центральне управління, відбулося послаблення номової знаті. Була створена нова концепція обожнення фараона. Він був першим фараоном, який спорудив собі гробницю не у вигляді звичайної мастаби, а у формі величезної багатоступінчастої піраміди з заупокійним храмом і молитовнею;
- б) він був правителем Фів і оголосив боротьбу цього міста з Гераклеополем за єгипетську корону. Під його керівництвом фіванське військо отримало перемогу, а на переможній стелі було викарбовано, що він “підкорив правителів обох країн, встановив порядок на півдні і на півночі, в іноземних країнах і в Єгипті”. Він став засновником XI династії єгипетських фараонів, з правління якої у XXI ст. до н. е. розпочався розквіт єгипетського суспільства, що тривав три століття і отримав назву Середнє царство;
- в) його правління тривало з 610 по 595 рр. до н. е. і вважається останнім періодом розквіту єгипетської державності. Цьому фараону вдалося зміцнити

єгипетські позиції в Африці, вести успішну торгівлю на Середземномор'ї. Він прославився грандіозним будівництвом каналу через Ніл, що мав з'єднати Середземне море з Червоним. За його наказом близько 600 р. до н. е. фінікійські моряки відправилися в перше плавання навколо Африки, яке тривало 9 років.

7. Вставте пропущені у тексті імена, дати, назви.

Фараон-велетень(його ріст становив 2 м 10 см) був господарем величезного гарему і мав близько 200 синів і дочок. На початку XIII ст. до н. е. він здійснив похід проти хеттів, але у р. до н. е. зазнав нищівної поразки під містом У 1280 р. до н. е. він уклав мир з хеттським правителем Хаттусілі III, за яким Південна Сирія, Фінікія і Палестина відійшли до, а Північна Сирія потрапила під владу

8. Визначте, за правління якого фараона відбувалися наступні події.

Посилення політичного впливу фіванського жрецтва, невдоволення служилої та військової знаті, де централізаторські настрої зумовили проведення в середині XIV ст. до н. е. релігійно-політичної реформи. Указом фараона єдиним богом всього Єгипту було проголошено Атона. Сам фараон був проголошений його єдиним сином і змінив своє ім'я. Він залишив столицю Фіви і зробив своєю резиденцією місто Ахетатон.

- а) Міна;
- б) Джосер;
- в) Аменхотеп IV;
- г) Рамзес I.

9. Вставте пропущені у тексті імена, дати, назви.

Племена гіксосів завоювали Єгипет наприкінці Середнього царства. Їхнє панування в Єгипті тривало упродовж рр. до н. е. Першим спробував повалити гіксоське панування фараон Секененра, однак він невдовзі загинув. Його справу продовжив син Він уклав союз з нубійцями (інша назва -) і з допомогою їхнього флоту звільнив Мемфіс та частину фортеці Аваріс. Остаточо звільнив Єгипет від гіксоського панування фараон Так розпочався наступний етап староегипетської історії - Царство.

10. Вкажіть, з якого джерела даний уривок і про які події у ньому йде мова.

“Я захватил его посла выше оазиса, двигавшегося в южном направлении в Куш с письменным посланием. Нашел я в нем следующее в виде записи рукой властителя Авариса: “Ааусерра, сын Ра, Апопи приветствует моего сына, властителя Куша...Разве ты не видишь того, что содеяно Египтом против меня. Властитель, что в нем, Камос-кен, одаренный жизнью, гонит меня из моих земель.” ... Я захватил это письменное послание на пути и не дал, чтобы оно дошло. Вошла моя сила в его сердце, была поражена его плоть, когда рассказал ему его посол о содеянном мною против Кинопольской области, бывшей в его владении.”

1. Книга мертвых;

2. Стелла фараона Камоса;

3. Тексти пірамід;

4. Пророцтво Нефертіті.

а) боротьба за об'єднання Верхнього і Нижнього Єгипту на рубежі IV–III тис до н. е.;

б) визволення Єгипту від гіксосів в середині XVI ст. до н. е.;

в) похід Рамзеса II проти хетів на початку XIII ст. до н. е.;

г) захоплення нубійським (кушитським) вождем Піанхі наприкінці VII ст. до н. е. Фів і Мемфісу.

11. Вкажіть, з якого джерела даний уривок і про які події у ньому йде мова.

“22 год царствования, 4-й месяц Выходов, 25-е число. Его величество миновал крепость Чару в первый победоносный поход, чтобы истребить нападающих на границы Египта, с доблестью, силой, мощью и торжеством...”

23-й год царствования, первый месяц Засухи, 21-е число, в точности в день праздника новолуния... Когда было уведомено все войско... его величество отправился на золотой колеснице, украшенный своим боевым оружием... Южное крыло войска его величества было у горы южнее потока Кина, северное крыло – к северо-западу от Мегиддо. Тогда его величество одолел их во главе своего войска. И они увидели, что его величество одолевает их, и бежали стремглав в Мегиддо с лицами, полными страха...”

1. Літописи Тутмоса III;

2. Стелла фараона Камоса;

3. Тексти пірамід;

4. Пророцтво Нефертіті.

а) завоювницькі походи ХІХ династії;

б) боротьба Тутмоса III з сирійсько-палестинськими військами і захоплення ним близько 1468 р. до н. е. фортеці Мегідо;

в) похід Рамзеса II проти хетів на початку XIII ст. до н. е.;

г) боротьба за об'єднання Верхнього і Нижнього Єгипту на рубежі IV–III тис до н. е.

12. Вставте пропущені у тексті імена, дати, назви.

У р. до н. е. перський цар Камбіз розпочав завоювання Єгипту. Єгипет був включений до складу держави. За правління Камбіза і його наступника Єгипет займав привілейоване становище, а цих перських правителів єгиптяни вважали справжніми фараонами, оскільки ті дотримувалися єгипетських традицій. Однак ситуація змінилася в роки правління (486-465 рр. до н. е.), який посилив економічний тиск на єгиптян, що привело до повстання. З цього часу Єгипет прагнув позбутися влади Ахеменідів.

13. Виберіть вірні твердження, що характеризують староегипетську культуру й основи сприйняття єгиптянами світу.

а) єгиптяни прагнули надати краси усім предметам, проте вони не виготовляли речі виключно заради їхньої краси. Всі предмети служили якійсь практичній потребі;

б) монументальність форм – одна з головних характеристик єгипетської культури. Грандіозність архітектури царських поховань визначала стиль скульптури, стінопису тощо;

в) єгипетським скульптурам характерна асиметричність фігур, оригінальність поз, усміхненість облич;

г) у період Нового Царства розвивалося мистецтво будівництва скляних архітектурних споруд; д) життя і його цінності настільки поважалися, що переходили у загробний світ, у якому люди, за їх уявою, мали вести таке ж життя як і на землі.

14. Виберіть невірні твердження.

- а) єгиптяни не користувалися нотами;
- б) спорт у Єгипті був забавою виключно фараона та його вельмож;
- в) релігія та міфологія стародавнього Єгипту були ізольовані і не мали жодного впливу на культуру;
- г) танцювальне мистецтво в Єгипті зовсім не було розвинуте;
- д) особливе місце в староегипетській культурі посідав цикл ритуалів і міфів, пов'язаних з богом підземного царства Осірісом.

15. Встановіть співвідношення.

- 1. Антропоморфізм;
 - 2. Зооморфізм;
 - 3. Культ Амона-Ра;
 - 4. Культ Осіріса;
 - 5. Ка.
- а) моноїстичне вірування в сонячного бога;
 - б) двійник людської душі;
 - в) уявлення богів у вигляді тварин;
 - г) віра в загробний світ, його покровителя і верховного суддю – бога;
 - д) уподібнення будь-чого до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних рис на тварин, рослини, речі та явища навколишнього світу.

Тема 5. Стародавня Месопотамія

I рівень

1. Месопотамія розташована між річками:

- а) Ніл;
- б) Тигр;
- в) Ганг;
- г) Євфрат.

2. Засновником Вавилонської держави став:

- а) Хаммурапі;
- б) Ур-Наму;

в) Саргон;

г) Сеті I.

3. З названих категорій населення Давньовавилонського царства визначте рабів:

а) тамкари;

б) авелум;

в) мушкенум;

г) вардум.

4. Торговці у Давньому Вавилоні відносилися до:

а) тамкарів;

б) авелумів;

в) мушкенумів;

г) вардумів.

5. Воїни у Давньому Вавилоні називалися:

а) баірум;

б) редум;

в) мушкенум;

г) вардум.

6. Вкажіть хронологічні межі Шумеро-Аккадського царства в історії Месопотамії:

а) XXII–XXI ст. до н. е.;

б) XX–VII ст. до н. е.;

в) XXIV–XXIII ст. до н. е.;

г) XIX–VI ст. до н. е.

7. Вкажіть хронологічні межі Ассирійського царства в історії Месопотамії:

а) XXVIII–XXIV ст. до н. е.;

б) XX–VII ст. до н. е.;

в) XXIV–XXIII ст. до н. е.;

г) XIX–VI ст. до н. е.

8. Вкажіть назву держави, в якій правила III династія Ура:

а) Вавилонське царство;

- б) Старовавилонське царство;
- в) Царство Шумеру і Аккаду;
- г) Аккадське царство.

9. На який період припадає посилення Ассирійської держави:

- а) XXVIII–XXIV ст. до н. е.;
- б) XX–VII ст. до н. е.;
- в) XXIV–XXIII ст. до н. е.;
- г) X–IX ст. до н. е.

10. Вкажіть ім'я ассирійського правителя, при якому в Ніневії була організована бібліотека:

- а) Навуходоносор II;
- б) Ашшурбаніпал;
- в) Хаммурапі;
- г) Сеті I.

11. Месопотамія в перекладі з грецької означає:

- а) Міжгір'я;
- б) Межиріччя;
- в) Чорна земля;
- г) Країна повеней.

12. Найдавнішими жителями Месопотамії були:

- а) скіфи;
- б) араби;
- в) шумери;
- г) аккадці.

13. З названих категорій населення Давньовавилонського царства визначте купців:

- а) тамкари;
- б) авелум;
- в) мушкенум;
- г) вардум.

14. З названих категорій населення Давньовавилонського царства визначте категорію вільного повноправного населення:

- а) тамкари;
- б) авелум;
- в) мушкенум;
- г) вардум.

15. Аристократія у Давньому Вавилоні належала до категорії:

- а) тамкари;
- б) авелумів;
- в) мушкенумів;
- г) вардумів.

16. Вкажіть хронологічні межі періоду Аккадського царства в історії Месопотамії:

- а) XXVIII–XXIV ст. до н. е.;
- б) XX–VII ст. до н. е.;
- в) XXIV–XXII ст. до н. е.;
- г) XIX–VI ст. до н. е.

17. Вкажіть хронологічні межі Вавилонського царства в історії Месопотамії:

- а) XXVIII–XXIV ст. до н. е.;
- б) XX–VII ст. до н. е.;
- в) XXIV–XXIII ст. до н. е.;
- г) XIX–VI ст. до н. е.

18. Вкажіть роки правління царя Хаммурапі:

- а) 1792–1750 рр. до н. е.;
- б) 2370–2340 р. до н. е.;
- в) 1895–1850 рр. до н. е.;
- г) 1200–1195 рр. до н. е.

19. У якому столітті Вавилон захопили перси-кочівники?

- а) VI ст. до н. е.;
- б) X ст. до н. е.;

в) VIII ст. до н. е.;

г) IV ст. до н. е.

20. Хто із вказаних правителів володарював у Нововавилонському царстві:

а) Навуходоносор II;

б) Хаммурапі;

в) Рамзес II;

г) Ашшурбанипал.

II рівень

1. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

а) правління у Вавилонії каситських династій;

б) розгром асирійського війська в м. Харан лідійськими та вавилонськими військами;

в) об'єднання Дворіччя під владою Саргона;

г) третє і найбільше піднесення Ассирії.

2. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

а) приєднання Навуходоносором II Іудейського царства до Вавилонської держави в якості провінції;

б) I Вавилонська (Аморейська) династія;

в) повстання в Єгипті проти асирійського панування; г) правління асирійського царя Тіглатпаласара I.

3. Розташуйте імена правителів Вавилонії відповідно до часу їхнього правління.

а) Хаммурапі;

б) Набонід;

в) Навуходоносор II;

г) Навуходоносор I.

4. Встановіть, в роки якого асирійського правителя відбулася кожна з подій.

1. Битва коаліційних військ (Дамаск, Єгипет) з асирійською армією біля м. Каркара на р. Оронто у 853 р. до н. е.;
2. Розгром асирійськими військами у 722 р. до н. е. Ізраїльського царства;
3. Підкорення в 717 р. до н. е. асирійцями м. Каркемиш;
4. Завоювання асирійцями у 689 р. до н. е. Вавилону.

- а) Саргон II;
- б) Хаммурапі;
- в) Сінаххеріб;
- г) Салманасар III.

5. Співставте ім'я правителя і подію, що відбулася в роки його правління.

1. Шульга;
 2. Пузур-Ашшур I;
 3. Саргон II;
 4. Тіглатпаласар III.
- а) засновник так званої “староашшурської” династії;
 - б) розгром Ізраїльського царства у 722 р. до н. е.;
 - в) створення одного з найдавніших суддебників у світі;
 - г) адміністративна та військова реформа в Ассирії.

6. Співставте назву держави та ім'я її правителя.

1. Аккадське царство;
 2. Нововавилонське (Халдейське) царство;
 3. Асирійська імперія;
 4. Царство Шумеру і Аккаду.
- а) Тіглатпаласар III;
 - б) Саргон (Шарум-кен);
 - в) Шульга;
 - г) Навуходоносор II.

7. Співставте дати і події.

1. XXVIII–XXVII ст. до н. е.;
2. 1600 р. до н. е.;
3. 626 р. до н. е.;

4. 1510 р. до н. е.

- а) повстання проти асирійського панування у Вавилоні та коронування халдейського вождя Набопаласара;
- б) піднесення шумерського міста Кім і правління I Кімської династії;
- в) перший мирний договір між Ашшуром і Вавилоном;
- г) прихід у Вавилонію каситів.

8. Співставте дати і події.

1. 2109 р. до н.е.;

2. 1763 р. до н. е.;

3. 1560–1260 рр. до н. е.;

4. середина II тис. до н. е.

- а) розгром військ Еламу армією Хаммурапі;
- б) існування держави Мітанні;
- в) виникнення у Верхній Месопотамії аморейської держави Ашшур (правління Шамші-Адада I);
- г) вигнання правителем Урука Утухенгалем кутіїв з Месопотамії.

9. До кожного визначення доберіть відповідний термін.

1. Володар міста-держави в шумеро-аккадський період;

2. Гірські семітські племена;

3. Кочові південно-арамейські племена;

4. Обов'язковий шлюб вдови з братом покійного чоловіка.

а) левірат;

б) лугаль;

в) халдеї;

г) касити.

10. Встановіть відповідність між історичними термінами та їх визначеннями.

1. Зіккурат;

2. Гуруші;

3. Хапіру;

4. Сікера.

- а) підневільні робітники в Шумеро-Аккадському царстві;
- б) ячмінний напій в стародавній Месопотамії;
- в) оригінальний архітектурний стиль в храмовому будівництві Месопотамії;
- г) категорія населення у Вавилонії, що втратила засоби для існування і займалася розбоєм.

11. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

- 1. Тамкар;
- 2. Редум;
- 3. Ільк;
- 4. Шамаллум.

- а) помічник торгового агента, дрібний торговець, що торгував вроздріб;
- б) воїн, який отримав від царя рухоме й нерухоме майно у користування без права відчуження і зобов'язаний був відправлятися на війну на першу вимогу;
- в) торговий агент, що перебував на царській службі і проводив різного роду торгові та лихварські операції;
- г) термін, що означає права та обов'язки воїна чи іншої залежної людини, а також майно, отримане від держави за царську службу.

12. Виберіть подію, яка не відповідає дійсності і не має стосунку до правління асирійського правителя Тіглатпаласара III.

- а) при цьому правителі вперше стали проводити систематичні переселення народів з однієї завойованої асирійцями області в іншу чи в Ассирію безпосередньо;
- б) у 729 р. до н. е. Тіглатпаласар III завоював Вавилон і коронувався в цьому місті;
- в) у роки правління Тіглатпаласара III до Асирійської імперії ввійшли Месопотамія, більша частина східного побережжя Середземного моря, ряд областей Лідії, Індія, Китай;
- г) наступником Тіглатпаласара III став Салманасар V.

13. Виберіть твердження, яке не відповідає історичній дійсності.

- а) Шумер і Аккад у 2310 р. до н. е. об'єднав у єдине Аккадське царство цар Абаргі;

- б) держава Ассирія виникла на північ від Вавилонії, у верхній течії річки Тигр;
- в) у VI ст. до н. е. Вавилон захопили перси;
- г) Ассирійська столиця Ніневія була зруйнована вавилонськими та лідійськими військами у 612 р. до н. е.

14. З логічного ряду виберіть зайве.

- а) Вавилонія;
- б) Саргон;
- в) закони Хаммурапі;
- г) звичаєве право;
- д) мушкенум.

15. Вкажіть стародавні месопотамські міста.

- а) Лагаш;
- б) Ур;
- в) Хараппа;
- г) Фіви;
- д) Іссін.

16. Вкажіть міста-держави, що існували на території Межиріччя.

- а) Марі;
- б) Ніппур;
- в) Урарт;
- г) Мітанні;
- д) Ашшур.

17. Назва цього міста у перекладі означає “Ворота Бога”.

- а) Ур;
- б) Урук;
- в) Вавилон;
- г) Бібл.

18. Вкажіть джерела з історії Межиріччя.

- а) Книга мертвих;
- б) Закони Хаммурапі;
- в) Повість про Гільгамеша;

г) Веди.

19. Вкажіть пам'ятки, які не належать до історичної спадщини Дворіччя.

а) скульптурне зображення “Дама з Урука”;

б) скульптура цариці Нефертіті; ;

в) кам'яна статуя Нарам-Суена;

г) піраміда Хеопса.

20. Один із шедеврів давньосхідного епосу – “Повість про Гільгамеша” був створений в.... Гільгамеш був володарем міста....

1. Стародавній Єгипет;

2. Стародавній Китай;

3. Стародавня Індія;

4. Месопотамія.

а) Урук;

б) Вавилон;

в) Мемфіс;

г) Ніневія.

III рівень

1. Визначте, про кого йде мова у наведеному уривку.

Він був царем I Вавилонської династії. Саме за його правління відбулося інтенсивне піднесення Вавилону. Історики говорять про цього правителя як про видатного державного діяча, далекоглядного і хитрого дипломата, великого стратега, мудрого законодавця, вмілого організатора. До середини XVIII ст. до н. е. йому вдалося підкорити месопотамські міста-держави Урук, Іссін, Ешнунну, Ларсу, Марі. У роки його правління було доповнено та узагальнено місцеве звичаєве право. Цей збірник законів дає можливість дослідити окремі сфери життєдіяльності населення Дворіччя.

а) Ашшурбаніпал;

б) Хаммурапі;

в) Саргон;

г) Навуходоносор II.

2. Визначте, про кого йде мова у наведеному уривку.

Засновник Аккадського царства у XXIV ст. до н. е. За легендою, до воцаріння він був звичайним садівником і виночерпієм царя Кіша. Своє правління цей цар почав з військової реформи – створив постійне військо, основу якого склали загони легкоозброєних воїнів. Перший похід реформована армія здійснила проти шумерського правителя Лугальзагессі, оскільки він відмовився віддати аккадському цареві свою доньку за дружину. Закінчився похід перемогою цього правителя і підкоренням ним всієї Південної Месопотамії. В результаті великих завоювань йому вдалося створити першу в історії “світову державу”. Колишній “виночерпій і садівник” прибрав собі титул “володар чотирьох сторін світу”.

- а) Хаммурапі;
- б) Саргон;
- в) Ашшурбаніпал;
- г) Навуходоносор II.

3. У якому з наведених уривків мова йде про нововавилонського (халдейського) царя Навуходоносора II?

- а) упродовж 667–663 рр. до н. е. він здійснив кілька військових походів в Єгипет, зруйнував Фіви, знищив велику кількість єгипетського населення. Своїм намісником в Єгипті цей правитель залишив місцевого князя Нехо.
- б) нащадок аморейської династії в Ханейському царстві. В середині II тис. до н. е. він підкорив місто-державу Марі, князівство Енкалатум, сирійське місто Катна й уклав мир із Каркемишем. Офіційно іменував себе “царем всесвіту” і “воїном бога Енліля”. За його правління політичний устрій держави являв собою перехідну стадію від військової демократії до монархії.
- в) він став правителем у 605 р. до н. е. після смерті свого батька Набопаласара. Завоював Іудею, здійснив кілька походів в Єгипет, в результаті чого отримав контроль над всім Східним Середземномор’ям. Уклав з Єгиптом мирний договір, який був скріплений його шлюбом з єгипетською принцесою Нітокріс (Нейтікерт). За його правління були збудовані такі пам’ятки як Вісячі сади Семіраміди, Мідійська стіна тощо.

4. Назвіть ім’я правителя.

Цей правитель організував одну з найбагатших і найвпорядкованіших бібліотек в Ассирії – в місті Ніневія. Її фонди налічували близько 25 тис. одиниць збереження. Вона слугувала й державним архівом, де зберігалися політичні трактати, царські укази, податкові списки тощо. Причому, правитель дав розпорядження укомплектовувати її копіями книг з інших книгозбірень, заборонивши грабувати бібліотеки.

- а) Тіглатпаласар I;
- б) Ашшурбаніпал;
- в) Хаммурапі;
- г) Саргон.

5. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Із середини II тис. до н. е. почастишали воєнні конфлікти Вавилону з Ассирією. Касситська династія втратила владу. Влада у Вавилоні перейшла до місцевої династії з Історики називають її ще IV династією. Її засновник –, правив упродовж рр. до н. е. Йому вдалося прогнати касситів, завдати військової поразки Ассирії та Еламу. Однак колишня могутність Вавилону так і не була відроджена.

6. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Близько 2200 р. до н. е. Аккадське царство завоювали гірські племена Вони управляли Месопотамією з допомогою намісників, що позначалися терміном Панування цих племен тривало майже років. Невдовзі визріло повстання, яке очолив правитель міста Утухенгаль. У р. до н. е. він розгромив військо племен-завойовників. Однак він загинув і гегемонія над звільненою Месопотамією перейшла до царя міста Ура – Ур-Намма.

7. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Правитель Нововавилонського (Халдейського) царства зайняв трон після смерті свого батька – правителя Набопаласара у р. до н. е. У зовнішній політиці він відзначився походами на Єгипет та завоюванням Іудеї. На початку ст. до н. е. його воїни вдерлися в столицю іудеїв – місто, зруйнували символ єврейської державності – храм бога Яхве.

8. Виберіть невірні твердження.

- а) місто Вавилон, на думку істориків, виросло з шумерського поселення Кадінгірра, що в перекладі з аккадської означає “Ворота божі”. Уперше Вавилон згадується в легендах про Саргона Древнього та в документах III династії Ура;
- б) населення стародавньої Месопотамії в основній своїй масі сповідувало релігію зороастризм. Зороастрійське віровчення викладене в “Авесті” – чи не єдиному джерелі з історії Месопотамії;
- в) перші держави в Південній Месопотамії з’явилися в середині II тис. до н. е. Це були невеликі незалежні чи напівзалежні політичні об’єднання, які історики називають містами-державами;
- г) у 746–745 рр. до н. е. асирійський правитель Салманасар III провів адміністративну та військову реформи, що сприяло зміцненню Ассирії і її третьому піднесенню.

9. Виберіть вірні твердження.

- а) у XXIII ст. до н. е. Аккадське царство було завойоване племенами гіксосів, панування яких в Месопотамії тривало упродовж 125 років;
- б) після вигнання з Месопотамії кутіїв тут влада перейшла до Ур-Намму. Він зробив своєю столицею місто Ур, заснувавши у XXII ст. до н. е. III династію Ура. Державу, в якій володарювала ця династія, називають Царством Шумеру і Аккаду;
- в) населення Месопотамії створило письмо – клинопис (цвяхове письмо). Найдавніші шумери писали вертикальними стовпчиками згори донизу, а стовпчики слідували справа наліво;
- г) влітку 539 р. до н. е. перські війська під керівництвом Дарія I розбили вавилонську армію. Вавилонський правитель Набонід здався на милість переможця і той подарував йому життя.

10. Виберіть невірні твердження.

- а) близько 1600 р. до н. е. у Вавилонію вторглися кассити – напівкочові племена, які за рівнем свого розвитку поступалися вавилонцям. Тому майже в усіх сферах життя наступив певний застій;

- б) наприкінці X – в IX ст. до н. е. відбулося піднесення Ассирії, чому великою мірою сприяла добра її військова організація та переозброєння війська;
- в) за правління нововавилонського царя Набопаласара були збудовані Вавилонська вежа, Висячі сади Семіраміди;
- г) культ води посідав у релігійно-міфологічному світогляді населення Месопотамії важливе місце. Вода вважалася основою всього суцього. Воді приписували здатність очищати від гріхів.

11. Вкажіть документ, витяг з якого подано нижче:

“Коли Мардук послав мене управляти народом я вклав правду і справедливість в уста країни, і дав благоденство народів. Віднині: ... Якщо чоловік учинить грабіж і буде спійманий, - його слід убити. ... Якщо він виб'є зуб у мушкенума, він повинен відважити 1/3 міни срібла.”

- а) Закони царя Хаммурапі;
- б) Поема про Гільгамеша;
- в) Книга мертвих;
- г) Повчання Ахікара.

12. Про що йдеться в наведеному тексті? Назвіть ім'я правителя і назву документу.

У 1901–1902 рр. французькою археологічною експедицією при розкопках в Сузах (столиця древнього Еламу) був знайдений чорний базальтовий стовп. У верхній частині лицьового боку було зображення одного із вавилонських правителів в молитовній позі перед богом сонця і справедливості Шамашем. Решта стовпа була з усіх боків заповнена клинописним текстом.

13. Вкажіть, з якого документу цей уривок.

“... Якщо людина вивела за міські ворота або двірцевого раба, або двірцеву рабиню, або раба мушкенума, або рабиню мушкенума, то вона повинна бути вбита.”

- а) Книга мертвих;
- б) Повчання Ахікара;
- в) Закони Хаммурапі;
- г) Вавилонська теодицея.

14. Визначте, про які категорії населення Вавилонії йдеться у наведеному уривку.

“... Якщо тамкар викупив реду́ма чи баіру́ма, взятих у полон під час походу царя, і привіз його додому, то якщо вдома є засоби для викупу, він сам зобов’язаний викупити себе; якщо ж у його домі відсутні такі засоби, він має бути викуплений храмом або двірцем; його поле, сад чи дім не можуть бути віддані за викуп.”

- а) жерці;
- б) раби;
- в) торговці;
- г) військові.

15. Виберіть вірні твердження.

- а) титул “володар чотирьох сторін світу” прибрав собі аккадський правитель Саргон;
- б) зростання могутності Вавилону відбулося у XVIII ст. до н. е. за царя Навуходоносора II;
- в) Хаммурапі був засновником IV Вавилонської династії (династії Іссіна);
- г) в Ассирійській державі існував звичай сорорату – обов’язкового шлюбу вдівця з сестрою дружини-небіжчиці.

Змістовий модуль № 2. Мала Азія та Східне Середземномор’я.

Стародавні держави Індії та Китаю.

Тема 6. Мала Азія і Закавказзя

I рівень

1. Вкажіть хронологічні рамки існування Давньохеттського царства.

- а) XVIII–XVI ст. до н. е.;
- б) XIV–XIII ст. до н. е.;
- в) IX–VIII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

2. Вкажіть хронологічні рамки існування Новохеттського царства.

- а) XVIII–XVI ст. до н. е.;

- б) XIV–XII ст. до н. е.;
- в) IX–VIII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

3. Коли відбулося вторгнення “народів моря” і загибель Хеттської держави.

- а) XVI ст. до н. е.;
- б) поч. XII ст. до н. е.;
- в) IX ст. до н. е.;
- г) VII ст. до н. е.

4. Визначте хронологічні рамки найбільшого піднесення Фрігійського царства.

- а) XVIII–XVI ст. до н. е.;
- б) XIV–XII ст. до н. е.;
- в) X–VIII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

5. Визначте хронологічні рамки найбільшого піднесення Урарту.

- а) XVIII–XVI ст. до н. е.;
- б) XIV–XII ст. до н. е.;
- в) IX–VIII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

6. Визначте хронологічні рамки найбільшого піднесення Лідійського царства.

- а) XVIII–XVI ст. до н. е.;
- б) XIV–XII ст. до н. е.;
- в) IX–VIII ст. до н. е.;
- г) VII–VI ст. до н. е.

7. Вкажіть дату завоювання Малої Азії перськими військами.

- а) 1800 р. до н. е.;
- б) 1180 р. до н. е.;
- в) 547 р. до н. е.;
- г) 334 р. до н. е.

8. Коли відбулося завоювання Малої Азії армією Олександра Македонського?

- а) 1350–1360 рр. до н. е.;
- б) 1650–1660 рр. до н. е.;
- в) 864–845 рр. до н. е.;
- г) 334–333 рр. до н. е.

9. Яка річка протікала територією Анатолії?

- а) Кизил-Ірмак (Галіс);
- б) Ніл;
- в) Хуанхе;
- г) Янцзи.

10. Хто із хеттських правителів запровадив чіткий порядок престолонаслідування?

- а) Хаттусілі I;
- б) Телепіну I;
- в) Лабарна;
- г) Пітхана.

11. Що у Давньохеттському царстві позначалося терміном “панку”?

- а) порядок престолонаслідування в хеттів;
- б) рада при правителіві, до якої входили воєначальники, царські родичі (чоловіки) та впливові чиновники;
- в) “народи моря”;
- г) “озброєні вільні люди племені”.

12. Вкажіть столицю Фрігійського царства, названу за ім'ям правителя, з яким пов'язана легенда про “гордіїв вузол”.

- а) Фіви;
- б) Ур;
- в) Гордіон;
- г) Вавилон.

13. Вкажіть династію, за якої у VII–VI ст. до н. е. відбувався розквіт Лідійського царства.

- а) Мермнадів;
- б) Аббасидів;
- в) Хаммурапі;
- г) Ахеменідів.

14. Яка подія змусила малоазійські держави Лідію та Мідію, що претендували на асирійську спадщину, укласти мир?

- а) підкорення Лідією близько 600 р. до н. е. Фрігійського царства;
- б) утворення у IX ст. до н. е. держави Урарту;
- в) будівництво урартським правителем Мінуа (810–786 рр. до н. е.) 70-кілометрового каналу поблизу міста-фортеці Тушпи;
- г) сонячне затемнення 28 травня 585 р. до н. е.

15. Вкажіть сучасну країну, територія якої в стародавні часи не входила до складу держави Урарту.

- а) Вірменія;
- б) Туреччина;
- в) Єгипет;
- г) Іран.

16. Який урартський правитель взяв собі титул “цар царів, якому всі царі платять данину”?

- а) Сардурі I;
- б) Мінуа;
- в) Аргішті I;
- г) Руса I.

17. Вкажіть роки правління першого урартського царя Арама.

- а) 945–970 рр. до н. е.;
- б) 864–845 рр. до н. е.;
- в) 835–825 рр. до н. е.;
- г) 735–714 рр. до н. е.

18. Визначте найдавніші держави Закавказзя.

- а) Вірменія;
- б) Колхіда;

- в) Месопотамія;
- г) Іберія;
- д) Іран;
- е) Кавказька Албанія.

19. Вкажіть рік, коли Урартська держава припинила своє існування.

- а) 714 р. до н. е.;
- б) 590 р. до н. е.;
- в) 189 р. до н. е.;
- г) 161 р. до н. е.

20. Визначте, хто з названих правителів не має стосунку до Ванського царства Урарту.

- а) Сардурі I;
- б) Руса I;
- в) Мінуа;
- г) Арташес I.

II рівень

1. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

- а) виникнення незалежної Давньовірменської держави;
- б) утворення Ванського царства Урарту;
- в) виникнення Лідійського царства;
- г) перетворення Урарту на васала Мідії.

2. Розташуйте імена правителів Ванського царства Урарту в хронологічній послідовності.

- а) Руса I;
- б) Аргішті I;
- в) Сардурі I;
- г) Сардурі II.

3. Співставте імена урартських правителів та роки їхнього правління.

- 1. Арам;
- 2. Руса I;

3. Мінуа;

4. Сардурі I.

а) 835–825 рр. до н. е.;

б) 735–714 рр. до н. е.;

в) 864–845 рр. до н. е.;

г) 810–786 рр. до н. е.

4. Співставте імена правителів та події, що відбувалися в роки їхнього правління.

1. Телепіну I;

2. Хаттусілі III;

3. Крез;

4. Арам.

а) піднесення Новохеттського царства;

б) утворення держави Урарту;

в) встановлення в Давньохеттському царстві чіткого порядку престолонаслідування;

г) піднесення Лідії на міжнародній арені в середині VI ст. до н. е.

5. Співставте імена правителів Хеттського царства та події, що відбувалися в роки їхнього правління.

1. Анніта;

2. Мурсілі I;

3. Телепіну I;

4. Хаттусілі III.

а) похід хетів на Вавилон у 1595 р. до н. е. та повалення ними вавилонської династії Хаммурапі; б) укладення близько 1270 (80?) р. до н. е. мирного договору про поділ сфер впливу з єгипетським фараоном Рамзесом II;

в) завершення об'єднання Малої Азії царями Куссара і створення Хеттського царства;

г) встановлення в Давньохеттському царстві чіткого порядку престолонаслідування.

6. Співставте дати та події.

1. 60-ті рр. VII ст. до н. е.;
 2. 547 р. до н. е.;
 3. 590–588 рр. до н. е.;
 4. 562–547 рр. до н. е.
- а) війна між Лідією та Мідією;
 - б) входження Фрігійського царства до складу Ассирії в якості її провінції;
 - в) зовнішньополітичний розквіт Лідії за правління Креза;
 - г) входження Лідійського та Фрігійського царств до складу Перської держави.

7. Співставте ім'я правителя та назву держави.

1. Хаттусілі III;
 2. Мідас;
 3. Крез;
 4. Сардурі I.
- а) Лідійське царство;
 - б) Урартське царство;
 - в) Фрігійське царство;
 - г) Хеттське царство.

8. Співставте назву держави та ім'я правителя.

1. Хеттське царство;
 2. Фрігійське царство;
 3. Лідійське царство;
 4. Ванське царство Урарту.
- а) Гордій;
 - б) Мінуа;
 - в) Мурсілі I;
 - г) Гігас.

9. Співставте дати та події.

1. 1743 р. до н. е.;
2. 735 р. до н. е.;
3. 714 р. до н. е.;
4. 590 р. до н. е.

- а) похід Тіглатпаласара III в центр Урартської держави, в район озера Ван;
- б) остаточний занепад Ванського царства Урарту;
- в) успішний похід асирійського царя Саргона II проти правителя Урарту Русі I;
- г) перемога асирійської армії Тіглатпаласара III біля міста Арпада (Північна Сирія) над створеною Урартом коаліцією.

10. Співставте назву держави та її столицю.

- 1. Хеттське царство;
- 2. Фрігійське царство;
- 3. Лідійське царство;
- 4. Ванське царство Урарту.

- а) Тушпа;
- б) Хатгуса;
- в) Сарди;
- г) Гордіон.

11. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

- 1. Арнувала;
- 2. Саххан;
- 3. Луцці;
- 4. Табарна.

- а) трудова повинність в Хеттському царстві;
- б) “великий цар” в Хеттському царстві;
- в) військово піддані та депортовані в Хеттському царстві;
- г) обов’язкова служба хеттському цареві, в тому числі сплата йому натурального податку.

12. Яку історичну назву мають внутрішні райони Малої Азії?

- а) Каппадокія;
- б) Анатолія;
- в) Хеттія;
- г) Урарту.

13. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

1. Левірат;
2. Панку;
3. Саххан;
4. Луцці.

а) обов'язкова служба царю, в тому числі сплата йому натурального податку в Хеттській державі;

б) шлюбний звичай, за яким після смерті чоловіка вдова діставалася його братові, а якщо він помирає – його батькові;

в) трудова повинність в Хеттській державі;

г) народні збори Старохеттської держави, аристократичний прошарок Хеттського царства.

14. Встановіть відповідність між іменами правителів та подіями, які відбулися в роки їхнього правління.

1. Лабарна I;
2. Мідас;
3. Крез;
4. Аргішті I.

а) будівництво в центрі Фригійського царства міста Анкіри;

б) зовнішньополітичний розквіт Лідії та підкорення нею грецьких міст в Малій Азії в середині VI ст. до н. е.;

в) боротьба Урартського царства з Ассирією за лідерство в Передній Азії, піднесення Урарту;

г) завершення формування території Хеттського царства.

15. Встановіть відповідність між датами та подіями.

1. к. VIII – поч. VII ст. до н. е.;
2. 1675–1650 рр. до н. е.;
3. 562–547 рр. до н. е.;
4. 786–764 рр. до н. е.

а) будівництво в центрі Фригійського царства міста Анкіри;

б) зовнішньополітичний розквіт Лідії та підкорення нею грецьких міст в Малій Азії;

- в) боротьба Урартського царства з Ассирією за лідерство в Передній Азії, піднесення Урарту;
- г) завершення формування території Хеттського царства.

16. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

- а) завоювання Лідійського царства перським правителем Кіром II;
- б) занепад Новохеттського царства.
- в) занепад Фригійського царства і входження його території до складу Лідії;
- г) перетворення Урарту на васала Мідії та остаточний занепад Урартського царства.

17. Співставте дати і події.

- 1. 1190 р. до н.е.;
- 2. 600 р. до н. е.;
- 3. 590 р. до н. е.;
- 4. 547 р. до н. е.
- а) завоювання Лідійського царства перським правителем Кіром II;
- б) занепад Новохеттського царства;
- в) занепад Фригійського царства і входження його території до складу Лідії;
- г) перетворення Урарту на васала Мідії та остаточний занепад Урартського царства.

18. Визначте країни, культурні традиції яких мали вплив на розвиток культури полі етнічного хеттського суспільства.

- а) Індія;
- б) Єгипет;
- в) Вавилонія;
- г) Китай.

19. Визначте основні релігійні культури фригійців та лідійців.

- а) Матері богів;
- б) Атона;
- в) Кібели;
- г) Аттіса.

20. Визначте, в якій державі існували великі царські господарства “виноградник Менуа”, “виноградник Сардурі”, “долина Менуа”, “долина Русси II”.

- а) Фригія;
- б) Лідія;
- в) Урарту;
- г) Хеттське царство.

III рівень

1. Про якого правителя Давньохеттського царства йдеться у наведеному тексті?

Він переніс столицю Давньохеттського царства в місто Хаттусу, здійснив кілька воєнних походів на царство Арцаву. Однак, його влада не вирізнялася могутністю, його зраджували і чиновники, і власні діти, яких він відправив на заслання, а своїм наступником оголосив онука. Цей його заповіт затвердила панку – рада воєначальників, царських родичів і чиновників.

- а) Лабарна;
- б) Анніта;
- в) Мурсілі I;
- г) Хаттусілі I.

2. Про якого правителя йдеться у наведеному уривку?

Син фрігійського правителя Гордія. Під час свого правління підкорив Лідію, був незмінним учасником антиассирійських коаліцій, однак зазнав поразки і був змушений сплачувати Ассирії данину. Воював з кіммерійцями. Зазнавши від них поразки, наклав на себе руки. Славився благодійництвом і меценатством.

- а) Мідас;
- б) Крез;
- в) Саргон II;
- г) Анніта.

3. Правління якого урартського царя характеризує цей текст?

Правив у 835–825 рр. до н. е. Своєю столицею він зробив місто-фортецю Тушпу. Прийняв титул “цар царів, якому всі царі виплачують данину”. Свої володіння розширив до озера Урмія, об’єднавши в єдину державу місцеві дрібні князівства та Муцацір.

- а) Сардурі I;
- б) Аргішті I;
- в) Руса I;
- г) Руса II.

4. Правління якого урартського царя характеризує цей текст?

Правив у 810-786 рр. до н. е. За його правління Урарту стала могутньою державою, конкурентом Ассирії на міжнародній арені. Він удосконалив військову організацію Урарту за ассирійським зразком. Завоював території у напрямку на Сирію та на Закавказзі, обкладав їх даниною та забудовував фортецями. Поблизу Тушпи побудував 70-кілометровий канал, названий його ім’ям.

- а) Сардурі I;
- б) Аргішті I;
- в) Руса I;
- г) Мінуа.

5. У якому з наведених уривків мова йде про лідійського правителя Креза?

а) Син правителя Гордія. Під час свого правління підкорив Лідію, був незмінним учасником антиассирійських коаліцій, однак зазнав поразки і був змушений сплачувати Ассирії данину. Воював з кіммерійцями. Зазнавши від них поразки, наклав на себе руки. Славився благодійництвом і меценатством.

б) Правив у 835-825 рр. до н. е. Своєю столицею він зробив місто-фортецю Тушпу. Прийняв титул “цар царів, якому всі царі виплачують данину”. Свої володіння розширив до озера Урмія, об’єднавши в єдину державу місцеві дрібні князівства та Муцацір.

в) За його правління в середині VI ст. до н. е. держава досягла найбільших успіхів на міжнародній арені, він перетворив багаті анатолійські міста греків на своїх данників. За легендою, напередодні військового походу проти персів він

звернувся до Дельфійського оракула, який пообіцяв, що буде зруйноване велике царство, якщо цей правитель переправиться через річку Галіс.

г) Нащадок аморейської династії в Ханаейському царстві. В середині II тис. до н. е. він підкорив місто-державу Марі, князівство Енкалатум, сирійське місто Катна й уклав мир із Каркемишем. Офіційно іменував себе “царем всесвіту” і “воїном бога Енліля”.

6. Назвіть ім'я правителя.

Цей лідійський правитель прийшов до влади в результаті дворцевого перевороту і заснував династію Мермнадів, за правління якої відбувся розквіт Лідійського царства. Йому вдалося підкорити західні області Анатолії, що забезпечило країні вихід до морських проток і торговельних шляхів у Причорномор'ї, завоював Колофон і Магнезію, що забезпечило Лідії вихід до Егейського моря.

а) Мідас;

б) Гігес;

в) Крез;

г) Ардіс.

7. Назвіть державу, про яку йде мова в наведеному тексті.

Наприкінці VII ст. до н. е. вона була змушена шукати підтримки в асирійських правителів, оскільки їй загрожували кіммерійські та скіфські племена. Згодом стала васалом Мідії, а до 590 р. до н. е. взагалі припинила своє існування. На місці цієї держави виникли ранні держави Вірменії та Грузії.

а) Урарту;

б) Мідія;

в) Лідія;

г) Хеттське царство.

8. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Правитель Давньохеттського царства Хаттусілі I носив також ім'я..... , переніс столицю держави в місто..... , здійснив вдалий похід на царство..... За його заповітом, який затвердила – рада воєначальників, чиновників та царських родичів, влада переходила до його онука.

9. Вставте пропущені дати, факти, імена.

У р. до н. е. асирійський правитель Саргон II напав на союзників Урарту. Урартський правитель зазнав нищівної поразки. Асирійці обійшли озеро, але не наважилися захопити столицю Ванського царства Урарту місто..... Однак, на зворотному шляху захопили Муцацір, пограбували всі скарби, після чого урартський правитель покінчив життя самогубством.

10. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Після загибелі Асирійської імперії у VI ст. до н. е. розгорнулася боротьба за її території між та Примирих могутні держави випадок, який стався 28 травня 585 р. до н. е. – це.....Був укладений договір, за яким кордон між державами-суперницями проліг по річці.....

11. Вставте пропущені дати, факти, імена.

Після загибелі хетського царства найсильнішу державу в Анатолії утворили фригійці – це.... царство. Свого найбільшого розквіту воно досягло в ст. до н. е. Його столицею стало місто....., назване за ім'ям видатного правителя....., з яким пов'язана легенда про складний вузол.

12. Виберіть невірні твердження.

- а) характерна особливість Хеттської держави – високе становище цариці, яка виконувала функції верховної жриці. Вона могла листуватися з іноземними царськими дворами, мала свою печатку, незалежні від царської казни доходи.
- б) хеттське військо складалося з піхоти, загонів бойових колісниць, кінноти і флоту. Військо було постійним і підпорядковувалося виключно правителю.
- в) землеробство стародавніх хетів було виключно іригаційним, широкого господарського застосування набуло залізне виробництво, розвивалися різні ремесла, зовнішня, а особливо внутрішня торгівля.;
- г) міста в Хеттському царстві мали самоврядування, лише в релігійних центрах вони цілком залежали від храму, верховний жрець якого виконував також функції гродоначальника.

13. Виберіть невірні твердження.

- а) держава Урарту утворилася у XII ст. до н. е. із племінного об'єднання. Першим її правителем був Аргішти I.

б) з метою централізації держави урартські правителі здійснили централізацію культу, виділивши із строкатого конгломерату богів трьох найважливіших – Халі, Шівіні та бога грому і дощу Тейшеба.

в) після загибелі Ассирійської імперії Ванське царство Урарту стало васалом Мідії, а до 590 р. до н. е. взагалі припинило своє існування.

г) за правління Мінуа (810–786 рр. до н. е.) урартське військо побувало в Північній Сирії, паралізувало західну торгівлю Ассирії, досягло кордонів Вавилонії.

14. Виберіть вірні твердження.

а) Фригійське царство досягло свого найвищого розквіту в X–VIII ст. до н. е.

б) Розквіт Лідійського царства припадає на VII–VI ст. до н. е.

в) Близько 600 р. до н. е. територія Фригійського царства перейшла під владу Ванського царства Урарту.

г) війна між Лідією та Мідією за ассирійські території завершилася у 585 р. до н. е.

15. Виберіть вірні твердження.

а) найбільш шанованими богами у фригійців були Велика мати богів та її коханий Аттіс.

б) найбільш відомими пам'ятками кам'яного зодчества фригійців є гробниці Мідаса та Гігеса.

в) кам'яна стелла з пам'ятним написом “З цього місця кінь на ім'я Арцибіні, на якому сидів Менуа, скочив на 22 лікті” належить до надбань лідійської культури.

г) при дворі лідійського правителя важливу роль відігравали царські сопровителі, які походили із знатних аристократичних родів.

Тема 7. Східне Середземномор'я.

I рівень

1. Найважливішою водною артерією в Сирії та Фінікії була річка:

а) Йордан;

б) Оронт;

в) Тигр;

г) Ніл.

2. Ханаейці – це самоназва...

а) сирійців;

б) аравійців;

в) палестинців;

г) фінікійців.

3. Перше політичне об'єднання у східносередземноморському регіоні аморитська держава Ямхад була заснована у:

а) XVIII ст. до н. е.;

б) XVII ст. до н. е.;

в) XVI ст. до н. е.;

г) XV ст. до н. е.

4. Левіти – це:

а) раби;

б) вільні общинники;

в) храмові співаки;

г) аристократія.

5. В якому році були проведені реформи іудейського царя Іосії?

а) 653 р. до н. е.;

б) 589 р. до н. е.;

в) 621 р. до н. е.;

г) 704 р. до н. е.

6. За формою правління східносередземноморські держави були:

а) аристократичні республіки;

б) олігархічні республіки;

в) монархії;

г) демократичні республіки.

7. Вкажіть роки правління іудейського царя Соломона.

а) 965–928 рр. до н. е.;

б) 872–849 рр. до н. е.;

в) 933–912 рр. до н. е.;

г) 842–825 рр. до н. е.

8. В Сабійському царстві муккарібами називали:

а) раду старійшин;

б) полонених;

в) жрецтво;

г) тих, хто керував державою і здійснював виконавчу владу.

9. У якому році цар Давид оволодів Єрусалимом і зробив його своєю столицею?

а) 960 р. до н. е.;

б) 947 р. до н. е.;

в) 995 р. до н. е.;

г) 972 р. до н. е.

10. Які категорії рабів існували у старосврейському суспільстві?

а) чужинці;

б) залежні;

в) тимчасові;

г) вічні.

11. До цікавих археологічних знахідок в Гезері належать кам'яні стовпи, в яких, за уявою семітів, жили боги. Їх назва перекладається як “божа оселя”. Як називаються ці стовпи?

а) брахмі;

б) ієретик;

в) вефіль;

г) кандіс.

12. Ця категорія старосврейських рабів працювала в царсько-храмовому господарстві, жила з найму чи орендувала землю.

а) вічні;

б) чужинці;

в) тимчасові;

г) залежні.

13. Вільні общинники міста-держави Угарит називалися:

- а) сановники;
- б) шофети;
- в) хапіру;
- г) сини Угариту.

14. Яким терміном у містах-державах Східного Середземномор'я позначалися “раби царських рабів”?

- а) сановники;
- б) шофети;
- в) хапіру;
- г) сини Угариту.

15. Вкажіть рік завоювання Дамаського царства асирійцями.

- а) 732 р. до н. е.;
- б) 520 р. до н. е.;
- в) 528 р. до н. е.;
- г) 63 р. до н. е.

16. Скільки племен налічував старозаповітний ізраїльський племінний союз до поселення в Палестині?

- а) 20;
- б) 12;
- в) 15;
- г) 10.

17. Вкажіть ім'я правителя, який створив першу загально єврейську державу.

- а) Самуїл;
- б) Саул;
- в) Давид;
- г) Голіаф.

18. За якого правителя Ізраїльсько-Іудейське царство досягло вершини свого розвитку?

- а) Саул;

- б) Давид;
- в) Соломон;
- г) Іосія.

19. У якому році відбулося знищення Навуходоносором II Єрусалиму та так званий “вавилонський полон” євреїв?

- а) 995 р. до н. е.;
- б) 621 р. до н. е.;
- в) 721 р. до н. е.;
- г) 586 р. до н. е.

20. Вкажіть дату відбудови в Єрусалимі храму єврейського бога Яхве.

- а) 995 р. до н. е.;
- б) 621 р. до н. е.;
- в) 515 р. до н. е.;
- г) 586 р. до н. е.

II рівень

1. Співставте правителів та дати їхнього правління.

- 1. Ахірам;
 - 2. Давид;
 - 3. Соломон;
 - 4. Бен-Адат I.
- а) 1000–965 рр. до н. е.;
 - б) 965–928 рр. до н. е.;
 - в) 969–936 рр. до н. е.;
 - г) 914–880 рр. до н. е.;

2. Поєднайте царства і періоди їхнього найвищого розвитку.

- 1. Ізраїльсько-Іудейське;
 - 2. Угаритське;
 - 3. Дамаське;
 - 4. Тіро-Сідонське.
- а) 969–936 рр. до н. е.;

б) кінець XV – початок XII ст. до н. е.;

в) X – др. пол. IX ст. до н. е.;

г) 965-928 рр. до н. е.

3. Співставте терміни та їхні визначення.

1. Коліна;

2. Сановники;

3. Левіти;

4. Вічні.

а) категорія рабів, які працювали разом з общинниками в царському господарстві;

б) соціальна еліта, яка володіла обширними полями й виноградниками;

в) частина жрецтва, храмові співаки;

г) єврейські племена.

4. Встановіть відповідність між датами і подіями, які відбулися в цей час.

1. 586 р. до н. е.;

2. 925 р. до н. е.;

3. 722 р. до н. е.;

4. III–I ст. до н. е.

а) знищення військами Навуходоносора II Єрусалиму та “вавилонський полон” євреїв;

б) розгром Ізраїльського царства асирійцями;

в) Катабан стає однією з найсильніших держав півдня Аравії;

г) похід фараона Шешонка в Палестину.

5. Розташуйте фінікійські міста в порядку здобуття ними гегемонії.

а) Тір;

б) Бібл;

в) Сідон;

г) Угарит.

6. Виберіть основні причини фінікійської колонізації.

а) ускладнення демографічної ситуації;

б) численні військові походи, що виснажували населення;

в) нестача ресурсів, масовий голод;

г) прагнення купецтва закріпитися на основних шляхах морської торгівлі.

7. Співставте країни та міста, які до них належали.

1. Фінікія;

2. Сирія;

3. Аравія;

4. Палестина.

а) Катабан;

б) Бібл;

в) Тір;

г) Єрусалим;

д) Самарія;

е) Каркемиш;

є) Саба;

ж) Дамаск.

8. Встановіть відповідність між правителями та їх характеристикою.

1. Давид;

2. Хірам;

3. Соломон;

4. Бенхадад III.

а) прийшов до влади внаслідок братовбивства;

б) побудував місто Новий Тір;

в) на деякий час об'єднав 17 правителів Північної Сирії проти Хаматського царства;

г) приєднав Єрусалим, зробив його столицею держави.

9. Визначити фактори, які привели до сильних потрясінь в економіці Південної Аравії.

а) зміна торгових шляхів;

б) зміна клімату, що викликала засуху;

в) зміни в землеробстві, впровадження іригаційної системи;

г) постійна зміна правителів та політична нестабільність.

10. Встановіть відповідність між датами та подіями.

1. XVIII–XVI ст. до н. е.;
 2. Рубіж XIII–XII ст. до н. е.;
 3. XII ст. до н. е.;
 4. IX ст. до н. е.
- а) нашествя на Східне Середземномор'я “морських народів”;
 - б) заснування фінікійської колонії – міста Карфаген;
 - в) розселення кочівників-гіксосів у Палестині;
 - г) поява найдавніших фінікійських колоній на Кіпрі та в Північній Африці.

11. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

1. Ковчег заповіту;
 2. Вавилонський полон;
 3. Талмуд;
 4. Золота Саба.
- а) захоплення Навуходоносором II у 586 р. до н. е. 40 тис. жителів Єрусалиму;
 - б) назва Сабейського царства;
 - в) дерев'яна скриня, в якій, за переконанням євреїв, поселився їхній Бог;
 - г) збірник релігійно-етичних і правових законоположень іудаїзму, складений упродовж III ст. до н. е. – V ст. н. е.

12. Встановіть відповідність між іменами правителів та подіями, які відбулися за їхнього правління.

1. Ахірам;
 2. Давид;
 3. Соломон;
 4. Іосія.
- а) поразка філістимлянського велетня Голіафа;
 - б) обнародування “Второзаконня” – останньої книги “П'ятикнижжя Мойсея”;
 - в) піднесення Тіро-Сідонського царства в X ст. до н. е.;
 - г) будівництво храму бога Яхве.

13. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

1. Кабір;

2. Епонім;

3. Мукарріб;

4. Малік.

а) посадова особа в Сабейському царстві, яка здійснювала верховну виконавчу владу;

б) посадова особа в Сабейському царстві, яка виконувала жрецькі обов'язки, здійснювала астрономічні, астрологічні та календарні спостереження;

в) вождь, представник знатного роду, який очолював плем'я в Сабейському царстві;

г) царський титул, який під час військових походів на певний час отримували посадовці, що здійснювали виконавчу владу в сабейському царстві.

14. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

а) заснування Карфагену;

б) розквіт Тіро-Сідонського царства;

в) поява найдавніших фінікійських колоній на Кіпрі та в Північній Африці;

г) входження сірійських земель до складу Халдейського царства.

15. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

а) початок “вавилонського полону” євреїв;

б) двобій між Голіафом та Давидом;

в) рух пророків та реформи Іосії;

г) союз Ізраїльсько-Іудейського царства з Єгиптом, скріплений шлюбом Соломона з донькою єгипетського фараона Шешонка.

16. Визначте подію, яка не відповідає історичній дійсності.

а) у 995 р. до н. е. Давид оволодів Єрусалимом і зробив його своєю столицею;

б) остаточний розпад Ізраїльсько-Іудейського царства відбувся після обрання ізраїльцями у 925 р. до н.е. своїм царем Єровоама;

в) “вавилонський полон” євреїв розпочався у 621 р. до н. е.;

г) храм бога Яхве в Єрусалимі був відбудований у 515 р. до н.е.

17. Визначте подію, яка не відповідає історичній дійсності.

а) “вавилонський полон” євреїв розпочався у 586 р. до н. е.;

б) асирійці завоювали Дамаське царство у 732 р. до н. е.;

- в) реформа Іосії розпочалася у 621 р. до н. е.;
- г) ізраїльський цар Іосія був взятий у полон Саргоном II у 800 р. до н. е.

18. Які з цих подій відбулися за правління фінікійського царя Ахірами?

- а) розквіт Тіро-Сідонського царства у X ст. до н. е.;
- б) приєднання Галілеї;
- в) спорудження Нового Тіру;
- г) перетворення Фінікії в римську провінцію.

19. Яка подія порушує хронологічний ланцюжок.

- а) піднесення Тіро-Сідонського царства;
- б) піднесення Ізраїльсько-Іудейського царства за Соломона;
- в) занепад Сабейського царства;
- г) занепад Дамаського царства.

20. Виберіть зайве із логічного ряду.

- а) Яхве;
- б) ковчег заповіту;
- в) Астарта;
- г) Єрусалим.

III рівень

1. Яке з названих міст характеризується таким розвитком культури?

Розвиваючись на основі місцевих традицій, які відносилися ще до пори ранніх землеробів, культура в період розвитку держави і суспільства широко використовувала вже готові норми та еталони шумерської цивілізації. Були навіть спеціальні словники для полегшення розуміння шумерських текстів, які майже на 90 % склалися з шумерських ідеограм. Виразно проявилися зв'язки з Месопотамією в архітектурі і в мозаїчних фризях, які прикрашали стіни палаців.

- а) Бібл;
- б) Ебла;
- в) Єрусалим;
- г) Каркемиш.

2. Визначте місто, про яке йдеться у тексті.

У III тис. до н. е. це місто представляло собою упорядковане поселення, обнесене кам'яною стіною, з вулицями, вимощеними каменем, достатньо широкими для проїзду возів. Тут з'являються монументальні будови – храми на кам'яному фундаменті. Як і для інших міст фракійського побережжя, для цього міста був характерний значний розвиток торгівлі з Єгиптом. Від його назви пішла назва найбільш поширеної книги.

- а) Дамаск;
- б) Тір;
- в) Ебла;
- г) Бібл.

3. Визначте, до кого з правителів відноситься ця характеристика.

Традиція прославляє його за мужність, мудрість, зображає проникливим і справедливим суддею і оголошує автором ряду літературних творів. В дійсності він був владолюбним правителем, який успадкував деспотичність свого батька і не соромився усувати людей, які стояли на його шляху.

- а) Соломон;
- б) Давид;
- в) Ахірам;
- г) Бенхадад III.

4. Якому царству відповідає така соціальна структура суспільства?

Все вільне населення країни в середині II тис. до н. е. ділилося на такі прошарки: сини країни; царські раби; раби царських рабів.

- а) Дамаське царство;
- б) Угаритське царство;
- в) Тіро-Сідонське царство;
- г) Ізраїльське царство.

5. Який правитель провів такі заходи: створив царську гвардію та чиновницький апарат; переписав і оподаткував населення; поділив країну на адміністративні округи; повернув до столиці викрадений ковчег заповіту?

- а) Ахірам;
- б) Соломон;
- в) Саул;
- г) Давид.

6. Вкажіть територію.

Ця територія з трьох боків омивається морями. Майже всю її вкривають піщані масиви та кам'яні пустелі. Клімат спекотний. Мусонні дощі більш-менш регулярно випадають лише в районі берегових хребтів. Характерні великі та різноманітні поклади корисних копалин. Тут існували такі держави як сабейське царство та Хім'яритська держава.

- а) Сирія;
- б) Фінікія;
- в) Палестина;
- г) Аравія.

7. Населення якої держави ділилося на такі соціальні груп: світська аристократія, духовна аристократія (жерці та левіти), народ землі, чужоземці, раби?

- а) Ізраїль;
- б) Угаритське царство;
- в) Дамаське царство;
- г) Тіро-Сідонське царство.

8. Вкажіть ім'я правителя.

За правління цього правителя одна з фінікійських держав досягла свого найбільшого розквіту. Він провадив вдалі дипломатичні відносини, розширив територію своєї держави, приєднавши дипломатичним шляхом Галілею. Правитель міста Кітія називав себе його рабом.

- а) Соломон;
- б) Давид;
- в) Ахірам (Хірам);
- г) Бенхадад III.

9. Вставте пропущені факти, дати, назви.

У ст. до н. е. Палестина стала центром розселення кочівників-....., які мігрували аж до Єгипту. Стародавні осіли тут в другій половині..... тис. до н. е.

10. Вставте пропущені факти, дати, назви.

У III тис. до н. е. в Східному Середземномор'ї з'явилися перші торгові центри, які підтримували тісні торгові стосунки з передньоазіатськими цивілізаціями, Першим політичним об'єднанням в регіоні була північно-сирійська аморитська держава....., заснована уст. до н. е.

11. Вставте пропущені факти, дати, назви.

Політичне лідерство у континентальній Сирії в I тис. до н. е. належало.....У другій половині.... ст.. до н. е. його володар Бенхадад III захопив землі в Зайорданні і зробив своїм данником Йому також вдалося створити коаліцію північносирійських князівств проти Хаматського царства в басейні річки.....

12. Вставте пропущені факти, дати, назви.

Найграндіознішою іригаційною спорудою в Південній Аравії була....., побудована в ст. до н. е. Її довжина становила 600 м, висота – понад 15 м. Повна її руйнація настала в р. до н. е.

13. Виберіть вірні твердження.

а) Релігія Стародавньої Аравії була політеїстичною, однак у ній не було єдиного пантеону. На півдні найпоширенішим був культ Астара та місячний культ Алмаках, на північному-заході – культ верховного бога Душару.

б) Усі фінікійські міста мали єдиний пантеон богів. Найбільше вони шанували богів Астарту, Баала, Муту, Яхве.

в) У Сідоні вшановували трьох богів – Баала, Астарту, Ешмуна. У Біблі панував культ Адоніса. Пантеон Тіра очолював бог грози Мелькарт.

г) Всупереч існуючій думці, євреї довгий час були язичниками. Вони сповідували культ верховного бога Ела, богині кохання Астарту, вмираючого й воскресаючого бога Таммуза.

14. Виберіть вірні твердження.

а) оповідь про могутнього Самсона та підступну Далілу належить до старосврейської літератури.

- б) Талмуд – збірник релігійно-етичних і правових законоположень іудаїзму, складання якого тривало упродовж III ст. до н. е. – V ст. н. е.
- в) “Пісня над піснями” – збірка любовної лірики, створена в Дамаску.
- г) одним з найвизначніших літературних творів старосєврейської літератури є “Повість про Гільгамеша”.

15. Виберіть невірні твердження.

- а) У дворі чи під нижнім поверхом будинку ханаанеян містився склеп-дромос для поховання померлих.
- б) Основна маса населення Східного Середземномор’я харчувалася м’ясом – бараниною, яловичиною, свининою. Овочі вважалися делікатесом і споживалися лише у великі свята.
- в) Основним транспортним засобом у Східному Середземномор’ї був нав’ючений осел, а в караванній торгівлі використовувався верблюд.
- г) Фінікійці, сирійці, євреї, яким доводилось так багато воювати, насправді не відзначалися войовничістю. Їхні військові сили дуже поступалися єгипетським чи асирійським військам.

Тема 8. Іран. Середня Азія

I рівень

1. Вкажіть найдавніше державне утворення на території стародавнього Ірану.

- а) Тір;
- б) Елам;
- в) Персія;
- г) Сідон.

2. Вкажіть роки панування в Мідії скіфів.

- а) 516–512 рр. до н. е.;
- б) 500–449 рр. до н. е.;
- в) 653–624 рр. до н. е.;
- г) 722–702 рр. до н. е.

3. 584–550 рр. до н. е. – це роки правління:

- а) перського царя Дарія I;
- б) еламського правителя Хіта;
- в) перського правителя Камбіза;
- г) останнього царя Мідії Астіага.

4. Засновником Перської держави вважається:

- а) Астіаг;
- б) Кір I;
- в) Кір II;
- г) Дарій I.

5. Вкажіть столицю новоствореної Перської держави.

- а) Сузи;
- б) Муцацір;
- в) Пасаргади;
- г) Ніневія.

6. Упродовж яких років перський правитель Кір II підпорядкував своїй владі Вавилонію, Фінікію, Сирію, Палестину?

- а) 653–624 рр. до н. е.;
- б) 584–550 рр. до н. е.;
- в) 516–512 рр. до н. е.;
- г) 545–539 рр. до н.е.

7. При якому правителі в Перській державі відбувся державний переворот, в результаті якого до влади у 522 р. до н. е. прийшов самозванець маг Гаумата?

- а) Кір II;
- б) Камбіз;
- в) Дарій I;
- г) Ксеркс.

8. Хто із названих перських правителів був учасником змови проти мага Гаумати, який в результаті державного перевороту 522 р. до н. е. захопив перський престол?

- а) Кір II;

- б) Камбіз;
- в) Дарій I;
- г) Ксеркс.

9. Вкажіть роки правління Дарія I.

- а) 516–512 рр. до н. е.;
- б) 522–516 рр. до н. е.;
- в) 522–485 рр. до н. е.;
- г) 530–522 рр. до н. е.

10. За Дарія I в Персії розпочалися греко-перські війни. Вкажіть їх хронологічні межі.

- а) 516–512 рр. до н. е.;
- б) 522–516 рр. до н. е.;
- в) 522–485 рр. до н. е.;
- г) 500–449 рр. до н. е.

11. Коли Дарій I здійснював походи проти скіфів?

- а) 516–512 рр. до н. е.;
- б) 522 р. до н. е.;
- в) 485 р. до н. е.;
- г) 530 р. до н. е.

12. Коли держава Ахеменідів була завойована Олександром Македонським?

- а) 330 р. до н. е.;
- б) 334 р. до н. е.;
- в) 358 р. до н. е.;
- г) 449 р. до н. е.

13. Вкажіть релігію мідійців та персів.

- а) іслам;
- б) зороастризм;
- в) іудаїзм;
- г) християнство.

14. “Авеста” – це...

- а) збірка юридичних законів Мідії;
- б) збірка ліричних пісень;
- в) кодекс законів держави Ахеменідів;
- г) священна книга іранців, в якій викладене зороастрійське вчення.

15. Греко-Бактрійське царство розташовувалося в:

- а) Південно-Східній Азії;
- б) Середній Азії;
- в) Північній Африці;
- г) Північно-Східній Африці.

16. У результаті яких подій постало Греко-Бактрійське царство?

- а) під час походів перського правителя Дарія I 516–512 рр. до н. е. проти скіфів;
- б) під час походу перського правителя Кіра II у 545 р. до н. е. на Бактрію;
- в) у результаті оголошення бактрійським сатрапом Діододом у 250 р. до н. е. своєї незалежності від селевкідів;
- г) у ході греко-перських воєн 500–449 рр. до н. е.

17. Назвіть державу в Середній Азії, правителю якої в II ст. до н. е. вдалося завоювати Мідію, розширити західні державні кордони до Месопотамії, об'єднавши таким чином Іран і Середню Азію.

- а) Елам;
- б) Лідія;
- в) Парфянське царство;
- г) Кушанська держава.

18. Яке державне утворення виникло у I ст. н. е. на території колишнього Греко-Бактрійського царства?

- а) Елам;
- б) Лідія;
- в) Парфянське царство;
- г) Кушанська держава.

19. Аршак – так іменували себе правителі одного з царств в Середній Азії. Вкажіть його назву.

- а) Елам;

- б) Парфянське царство;
- в) Греко-Бактрійське царство;
- г) Кушанська держава.

20. Вкажіть ім'я засновника Кушанської держави.

- а) Аршак;
- б) Діодот II;
- в) Евкратид;
- г) Кадфіз I.

II рівень

1. Співставте дату і подію.

- 1. 642 р. до н. е.;
 - 2. 522 р. до н. е.;
 - 3. 485 р. до н. е.;
 - 4. 330 р. до н. е.
- а) завоювання Олександром Македонським Персії;
 - б) поразка Еламу у війні з асирійцями;
 - в) прихід до влади мага Гаумати;
 - г) смерть Дарія I.

2. Співставте дату і подію.

- 1. IV ст. до н. е.;
 - 2. II ст. до н. е.;
 - 3. Середина II ст. до н. е.;
 - 4. I ст. н. е.
- а) завоювання Парфянським царством Мідії;
 - б) розпад Греко-Бактрійського царства;
 - в) приєднання Бактрії до держави Ахеменідів;
 - г) виникнення Кушанської держави.

3. Співставте дату і подію.

- 1. 1180 р. до н. е.;
- 2. Середина VI ст. до н. е.;

3. 625 р. до н. е.;

4. 585 р. до н. е.

а) сходження на лідійський престол Кіаксара;

б) входження Еламу до складу Перської держави Ахеменідів;

в) сонячне затемнення, яке поклало кінець війні між Мідією та Лідією;

г) спустошливий напад Еламу на Вавилон, в результаті якого було вивезено стелу з Законами Хаммурапі.

4. Співставте термін і його визначення.

1. Сатрап;

2. Маг;

3. “Безсмертні”;

4. Дарик.

а) 10 тисяч добірних вояків Дарія I;

б) золота монета, яку ввів у 517 р. до н. е. Дарій I;

в) жерці і члени жрецької касти у Стародавньому Ірані;

г) намісник сатрапії.

5. Розташуйте події в хронологічній послідовності.

а) убивство Евкратида сином Геліоклом;

б) захоплення влади Евкратидом;

в) вбивство Діодота;

г) початок існування Греко-Бактрійського царства.

6. Виберіть рядок, у якому всі слова і дати стосуються економічної реформи Дарія I.

а) 485 р. до н. е., срібна монета, “безсмертні”;

б) 517 р. до н. е., дарик, срібна монета;

в) 519 р. до н. е., сатрап, дарик;

г) 522 р. до н. е., срібний сикль, дарик.

7. Виберіть рядок, в якому вказано всі столиці Персії.

а) Пасаргади, Персеполь, Бібл, Сарди;

б) Персеполь, Бактра, Мемфіс, Фіви;

в) Сузи, Екбатар, Бібл, Бактра;

г) Пасаргади, Сузи, Екбатан, Персеполь.

8. Виберіть рядок, в якому всі терміни і назви відносяться до історії Еламу.

а) Аван, суккалмах, левірат, Луристанські бронзи;

б) Мідія, суккалмах, суккала, Луристанські бронзи;

в) Аван, Кіш, левірат, дарик;

г) аван, суккалмах, суккала, сатрап.

9. Розташуйте в хронологічній послідовності імена правителів Перської держави.

а) Камбіз;

б) Дарій I;

в) Ксеркс;

г) Гаумата.

10. Встановіть відповідність між датами і подіями.

1. 516 р. до н. е.;

2. 1115 р. до н. е.;

3. 653 р. до н. е.;

4. 530 р. до н. е.

а) еламський правитель завоював Вавилонію;

б) початок походу Дарія I проти скіфів;

в) похід перського царя Камбіза на Єгипет;

г) лідійський цар Каштаріті очолив похід проти Ассирії.

11. Співставте ім'я правителя і державу, де він володарював.

1. Кір II;

2. Діодот;

3. Астіах;

4. Кадфіз I.

а) Греко-Бактрійське царство;

б) Мідійське царство;

в) Перська держава;

г) Кушанська держава.

12. Визначте події, які відбулися за правління Дарія I.

- а) походи проти скіфів;
- б) завоювання Персією Парфії, Гірканії та Вірменії;
- в) початок греко-перських війн;
- г) завоювання Персії Олександром Македонським.

13. Визначте твердження, яке не відповідає історичній дійсності.

- а) Дарій I впорядкував та уніфікував законодавство підвладних Персії народів;
- б) реформи в державі Ахеменідів були проведені за правління Дарія III;
- в) творцем зороастризму в Стародавньому Ірані був пророк Заратуштра;
- г) найдавнішою й основною пам'яткою давньоіранської літератури є "Авеста".

14. Визначте імена перських правителів, які упродовж півстоліття розбудовували столицю держави місто Персеполь.

- а) Дарій I;
- б) Дарій III;
- в) Ксеркс;
- г) Артаксеркс II.

15. Позначте твердження, які відображають особливості впровадження військової реформи в Персії.

- а) армія складалася з кінноти і піхоти;
- б) воїни, що перебували на військовій службі, щомісяця отримували платню дариками;
- в) воїни, які були у відставці, отримували пенсію;
- г) перша тисяча "безсмертних" була особистою гвардією царя.

16. Визначте, на які основні соціальні групи поділялося населення ахеменідського Ірану.

- а) сини країни;
- б) повноправні громадяни міст;
- в) вільні, але позбавлені громадянських прав;
- г) різні категорії залежних людей і рабів.

17. Визначте, які заходи Дарій I провів в рамках економічної реформи.

- а) ввів єдину для всієї держави грошову одиницю – золотий дарик;

- б) всі сатрапії були зобов'язані вносити в державну казну строго фіксовані грошові та натуральні податки;
- в) заборонив обмінну торгівлю;
- г) для прикордонних народів зберіг систему так званих подарунків.

18. Визначте, які заходи здійснив Дарій I в ході адміністративно-територіальної реформи.

- а) поділив державу на адміністративно-податкові округи – сатрапії;
- б) розпочав переселення завойованих народів;
- в) керівниками сатрапій призначав сатрапів – вихідців з персів;
- г) до складу великих сатрапій були включені й віддалені країни, які користувалися автономією у внутрішніх справах.

19. Визначте, які функції не були прерогативою сатрапів.

- а) здійснювали судову владу в межах ввіреної сатрапії;
- б) керували армією;
- в) чеканили золоту і срібну монету – дарик та сикль;
- г) контролювали роботу місцевих чиновників.

20. Співставте терміни та визначення.

- 1. Тисячочальник;
 - 2. “Вуха та очі царя”;
 - 3. “Безсмертні”;
 - 4. Сатрап.
- а) управляючий адміністративно-податковим округом в Перській державі Дарія I;
 - б) верховний чиновник, який здійснював контроль над усіма чиновниками і одночасно був начальником особистої гвардії царя;
 - в) таємна поліція;
 - г) 10-тисячне добірне військо Дарія I.

III рівень

1.3 наведених тверджень виберіть невірні.

- а) 550 р. до н. е. – захоплення персами Мідії;

- б) 522–485 рр. до н. е. – роки правління лідійського царя Дарія I;
- в) 549 р. до н. е. – захоплення персами міста Сузи – колишньої столиці Еламу;
- г) 614 р. до н. е. – захоплення мідійцями столиці Персії – Ашуру.

2. З наведених тверджень виберіть невірні.

- а) у 525 р. до н. е. Камбіз був проголошений фараоном Єгипту;
- б) Камбіз здійснив вдалий похід у Нубію і завоював її;
- в) під час завоювання Єгипту Камбізом в Персії відбувся державний переворот, який очолив Кір II;
- г) у 524 р. до н. е. Камбіз придушив антиперське повстання єгиптян в Мемфісі.

3. З наведених тверджень виберіть вірні.

- а) прийшовши до влади в 522 р. до н. е., Дарій I взяв собі титул “цар царів”;
- б) останнім правителем Мідійського царства був Астіах;
- в) правитель Парфянського царства Мітрідат I у 141 р. до н. е. був оголошений правителем Вавилонії;
- г) у 250 р. до н. е. Діодот оголосив себе незалежним правителем, чим поклав початок існуванню Греко-Бактрійського царства.

4. Завершіть речення.

- а) навесні 494 р. до н. е. перси атакували з моря і суші та захопили місто.....;
- б) перси – панівне населення держави Ахеменідів, не платили грошовий податок, але вони не були звільнені від.....;
- в) у 673 р. до н. е., скориставшись військовими сутичками між асирійцями та кіммерійцями, мідійці повстали проти.... ;
- г) у 585 р. до н. е. лідійський престол після смерті Кіаксара зайняв.... .

5. Вставте пропущені дати, назви, факти.

У..... р. до н. е. Кір став царем перських землеробських племен. Він заснував місто....., яке стало першою столицею Персії. У 553 р. до н. е. він розпочав війну проти панування Війна закінчилася через три роки завоюванням персами столиці противника міста....

6. Вставте пропуски.

Кушанська держава виникла в ст. н. е. Її засновником вважається.... , який взяв собі титул “цар царів”. Його син здійснив воєнну експансію в Північно-

Західну, значна частина території якої увійшла до складу Кушанської імперії.

7. Про яке царство йдеться у наведеному уривку?

Було завойоване напівкочовими племенами парнами. Конфліктувало з Римом. У цій державі розвивалися ремесла, був жвавий грошовий обіг. Головне місто цього царства – Ніса.

- а) Парфянське;
- б) Греко-Бактрійське;
- в) Мідійське;
- г) Кушанське.

8. З логічного ряду виберіть зайве.

- а) Іран;
- б) Кір I;
- в) Ахеменіди;
- г) кшатрії;
- д) цар царів;
- е) Веди;
- є) дарик.

9. Що порушує логічний ряд?

- а) Елам;
- б) Хараппа;
- в) Персія;
- г) Фінікія;
- д) Вавилонія.

10. З логічного ряду виберіть зайве.

- а) Персеполь;
- б) мавзолей Кіра II;
- в) “гарем Ксеркса”;
- г) Саккизький скарб;
- д) Ворота Всіх країн.

11. Визначте пам’ятки давньоіранської культури.

- а) Авеста;
- б) Веди;
- в) Бахістунський напис;
- г) Закони Хаммурапі.

12. Яке з наведених тверджень характеризує релігію стародавніх іранців?

- а) у державі сформувалося кілька теологічних центрів. Кожне місто мало свого верховного бога, інших же богів трактували як створених ним або такими, що походили від нього;
- б) коронація правителів відбувалася перед золотою статуєю бога Мардука. Обряд коронації завершувався “священним шлюбом” царя й верховної жриці, що символізував шлюб Мардука з богинею Серпанітум;
- в) в основі виникнення Всесвіту лежить дві сили – ахури – генії світла, правди і добра (їх очолює Ахура-Мазда) та деви – духи темряви, неправди і зла (ними править Анхра-Майнью);
- г) визначна і домінуюча роль в релігійно-міфологічній системі належала культу предків.

13. Про яку пам’ятку староіранської архітектури йдеться у наведеному тексті?

Цю будівлю в середні віки було названо “гробницею матері Соломона”. Вона складається з високого, схожого на месопотамський зіккурат, постаменту та поставленої на нього іранської цели – скромної будівлі з двосхилим дахом. За легендою, воїни Олександра Македонського виявили у цій будівлі набальзамоване тіло одного з перських правителів, яке лежало в дорогому вбранні на золотому ложі.

- а) палац у Пасаргадах;
- б) мавзолей Кіра II;
- в) піраміда Хеопса;
- г) Ападана.

14. Яке з наведених тверджень характеризує матеріальну культуру стародавніх персів?

- а) користуватися сухопутними шляхами було складно. Дорогами часто служили сухі русла рік, які після дощів перетворювалися на трясовину;
- б) основним транспортним засобом стародавніх персів був нав'ючений осел, а в караванній торгівлі використовувався верблюд;
- в) для переїздів населення використовувало незграбний візок на дерев'яних колесах, у який впрягали биків. В умовах джунглів особливо зручною була їзда на слоні;
- г) існувала розгалужена мережа шляхів, на найважливіших із них будувалися станції з постійними дворами на відстані денного переходу одна від одної. Подорожували перси верхи на коні, ослі чи у візку.

15. Виберіть твердження, що стосуються побуту стародавніх іранців.

- а) розстібний одяг, з грубої вовняної тканини чи шкіри, вузький, щільно прилягав до тіла, прикрашався на плечах барсовою чи каракулевою шкурою;
- б) м'ясні страви входили в щоденний раціон персів, також популярними були десертні страви – переважно свіжі фрукти, вся їжа запивалася вином;
- в) одяг виготовляли з овечої вовни чи лляного полотна, однак прості робітники працювали оголеними. Згодом робочим одягом чоловіків став фартух, а вихідним – довга туніка;
- г) житла переважно одноповерхові, будувалися на кам'яних підмурках з цегли-сирцю, разом з господарськими будівлями обгороджувалися цегляною стіною.

Тема 9. Стародавня Індія та Китай

І рівень

1. Які з названих річок протікають територією Індії:

- а) Ніл;
- б) Ганг;
- в) Інд;
- г) Тигр.

2. Найдавнішими з державних утворень на території Індії були:

- а) Мохенджо-Даро;
- б) Ахетатон;

в) Хараппа;

г) Ніппур.

3. Замкнені верстви суспільства у Стародавній Індії називалися:

а) стани;

б) прошарки;

в) варни;

г) класи.

4. Визначте найвищу за статусом варну Стародавньої Індії:

а) брахмани;

б) кшатрії;

в) вайш'ї;

г) шудри.

5. Яка з поданих нижче варн мала обов'язок служити іншим трьом варнам:

а) брахмани;

б) кшатрії;

в) вайш'ї;

г) шудри.

6. До якої з названих нижче варн відносилися землероби, скотарі, ремісники та торгівці:

а) брахмани;

б) кшатрії;

в) вайш'ї;

г) шудри.

7. Як в староіндійському суспільстві називалися недоторкані?

а) брахмани;

б) чандали;

в) вайш'ї;

г) шудри

8. Військовий вождь, пізніше цар у Стародавній Індії:

а) сенані;

б) лугаль;

в) пурохіта;

г) раджа.

9. Визначте найнижчу за статусом варну Стародавньої Індії:

а) брахмани;

б) кшатрії;

в) вайш'ї;

г) шудри.

10. Визначте соціальну групу, яка перебувала за межами варн:

а) брахмани;

б) чандали;

в) вайш'ї;

г) шудри.

11. Які з названих річок протікають територією Китаю:

а) Янцзи;

б) Тигр;

в) Єфрат;

г) Хуанхе.

12. Перший період в історії Стародавнього Китаю з XVI до XI ст. до н. е. називають:

а) Хань;

б) Чжоу;

в) Шан (Інь);

г) Цінь.

13. Другий період в історії Стародавнього Китаю з XI ст. до н. е. до 221 р. до н. е. називають:

а) Хань;

б) Чжоу;

в) Шан (Інь);

г) Цінь.

14. Третій період в історії Стародавнього Китаю з 221 до 207 рр. до н. е. називають:

- а) Хань;
- б) Чжоу;
- в) Шан (Інь);
- г) Цінь.

15. Четвертий період в історії Стародавнього Китаю з 206 р. до н. е. до 220 р. н. е. називають:

- а) Хань;
- б) Чжоу;
- в) Шан (Інь);
- г) Цінь.

16. Цар у Стародавньому Китаї називався:

- а) лугаль;
- б) цезар;
- в) ван;
- г) раджа.

17. Цар у Стародавньому Китаї носив титул:

- а) незрівнянний;
- б) божественний;
- в) син Амона Ра;
- г) син Неба.

18. Першим китайським правителем (ваном) став:

- а) Чен Тан;
- б) Цінь Шихуанді;
- в) Шан Ян;
- г) Лю Бан.

19. Візир у царстві Чжоу Стародавнього Китаю називався:

- а) ван;
- б) нубанда;
- в) чаті;
- г) сянь.

20. Автором проведення реформ в царстві Цінь в Стародавньому Китаї був:

- а) Чен Тан;
- б) Цінь Шихуанді;
- в) Шан Ян;
- г) Лю Бан.

II рівень

1. Династія індійських царів, представники якої у IV–II ст. до н.е. об'єднали під своєю владою майже всю територію Індії:

- а) Маур'ї;
- б) Магатха;
- в) Меровінги;
- г) Рамесиди.

2. Джерело права у Стародавній Індії:

- а) Закони Хаммурапі;
- б) Коментарі Цзо;
- в) Закони Ману;
- г) Кодекс Сеті I.

3. Пам'ятки давньоіндійської літератури, від яких отримав свою назву період в історії Індії середини II тис. до н. е. – першої половини I тис. до н. е.:

- а) Сунна;
- б) Рамаєна;
- в) Веди;
- г) Махабхарата.

4. Належність до варни у Стародавній Індії визначалася:

- а) заслугами перед царем;
- б) знанням Вед;
- в) власними чеснотами;
- г) народженням.

5. Яка з названих пам'яток права не має відношення до Стародавньої Індії:

- а) Закони Ману;
- б) Закони Наради;
- в) Закони Хаммурапі;
- г) Закони Брихаспаті.

6. У якому році один з правителів в Пенджабі Пор виступив проти військ Олександра Македонського?

- а) 326 р. до н. е.;
- б) 457 р. до н. е.;
- в) 460 р. до н. е.;
- г) 330 р. до н. е.

7. Вкажіть роки правління Чандрагупти II, за якого відбувся розквіт Гуптської держави.

- а) 584–550 рр. до н. е.;
- б) 380–415 рр.;
- в) 516–512 рр. до н. е.;
- г) 380–415 рр. до н. е.

8. Замкнені верстви суспільства за професійною ознакою у Стародавній Індії називалися:

- а) стани;
- б) прошарки;
- в) варни;
- г) касти.

9. До якої з названих нижче варн належали правителі та військова знать:

- а) брахмани;
- б) кшатрії;
- в) вайш'ї;
- г) шудри.

10. Яка з поданих нижче варн мала виключне право здійснювати релігійні обряди і навчати людей релігійним догмам:

- а) брахмани;

- б) кшатрії;
- в) вайш'ї;
- г) шудри.

11. Хто став засновником династії Хань у Стародавньому Китаї:

- а) Чен Тан;
- б) Цінь Шихуанді;
- в) Шан Ян;
- г) Лю Бан.

12. Основну масу населення Стародавнього Китаю складали:

- а) раби;
- б) селяни-общинники;
- в) міщани;
- г) пролетаріат.

13. Яке з названих занять населення існувало тільки у Стародавньому Китаї:

- а) іригаційне землеробство;
- б) торгівля;
- в) скотарство;
- г) шовківництво.

14. Розподіліть злочини Стародавнього Китаю за відповідними категоріями:

1. Змова проти правителя, повстання;
 2. Шаманство;
 3. Вбивство, тілесні ушкодження;
 4. Крадіжка, грабунок;
 5. Дезертирство;
- а) проти власності;
 - б) військові;
 - в) релігійні;
 - г) державні;
 - д) проти особи.

15. Вкажіть ім'я основоположника історичної науки в Китаї.

- а) Цан Чі;
- б) Сима Цянь;
- в) Конфуцій;
- г) Цінь Шихуанді.

16. Повстання “Жовтих пов’язок” в Китаї відбулося в:

- а) 188–205 рр.;
- б) 18–25 рр.;
- в) 184–207 рр.;
- г) 22–32 рр.

17. Повстання “Червоних брів” в Китаї відбулося в:

- а) 188–205 рр.;
- б) 18–25 рр.;
- в) 184–207 рр.;
- г) 22–32 рр.

18. Який період в історії Стародавнього Китаю має назву період “Воюючих царств”?

- а) 140–87 рр. до н. е.;
- б) 18–25 рр.;
- в) 403–221 рр. до н. е.;
- г) 9–25 рр.

19. Яка релігія формується у Стародавньому Китаї у VI–V ст. до н. е.?

- а) буддизм;
- б) християнство;
- в) конфуціанство;
- г) індуїзм.

20. Яку річку китайці називали “блукаючою річкою”, “лихом Китаю”, “тією, що надриває серця”, “рікою тисячі бід”?

- а) Янцзи;
- б) Тигр;
- в) Ніл;

г) Хуанхе.

III рівень

1. Визначте, про який період історії Стародавньої Індії сказано в тексті.

У містах була цитадель, призначена для магістрату. Біля неї розташовувалися громадські бані, неподалік – комори для зерна і ринок. Широкі міські вулиці перетиналися під прямим кутом. Обабіч вулиць тулилися крамниці та майстерні. Кожна багата садиба мала свою криницю. Існувала найдосконаліша для тієї доби система водопостачання та каналізації. Майже в кожному будинку було обладнано душ та вбиральню.

- а) Індська цивілізація;
- б) Кошала;
- в) імперія Маур'їв;
- г) імперія Гуптів.

2. Виберіть невірні твердження.

- а) Найдавнішими державами на території Стародавньої Індії були Хараппа та Мохенджо-Даро;
- б) зникнення Хараппської цивілізації у XVIII ст. до н. е. пов'язане з вторгненням на ці землі індоарійських племен;
- в) перші міста аріїв виникають в долині річки Інд;
- г) у IV ст. до н. е. у Північну Індію вторглися війська Олександра Македонського.

3. Встановіть відповідність між ім'ям індійського правителя та державою, де він володарював.

- 1. Пор;
 - 2. Чандрагупта I;
 - 3. Ашока;
 - 4. Удаїн.
- а) імперія Гуптів;
 - б) Магадха;
 - в) Пенджаб;
 - г) імперія Маур'їв.

4. Встановіть відповідність між термінами та їх визначеннями.

1. Гандхарви;
 2. Калачакра;
 3. Нірвана;
 4. Саті.
- а) музиканти в Стародавній Індії;
 - б) самоспалення вдови на похоронному багатті чоловіка-небіжчика;
 - в) стан вищого блаженства людської душі;
 - г) ідея про органічний взаємозв'язок природи і людини.

5. Яке із тверджень стосується буддизму?

- а) найпопулярнішими богами були громовержець Індра, Варуна – охоронець Ріти (віковічного світового порядку, гармонії), Агні – культ священного вогню;
- б) в основі лежало чотири істини: життя – це духовне й тілесне страждання, існує причина страждань, можна покласти край стражданню, є шлях, який веде до припинення страждань;
- в) у цій релігії було близько 300 млн. богів, найбільше шанували Крішну, Брахму, Вішну та Шіві;
- г) важливе значення мав культ предків.

6. Яка з названих реформ не належить до періоду Цинь?

- а) введено систему 18 рангів для чиновників;
- б) країну поділено на 13 округів, якими управляли намісники вана;
- в) запроваджено єдину систему писемності, мір і законів;
- г) земля стала вільно купуватись і продаватись.

7. Яка з наведених рис рабства була характерна для стародавнього Китаю?

- а) раби могли мати родину;
- б) раби могли мати власне майно;
- в) раби перебували виключно у власності держави;
- г) раби були основною виробничою силою суспільства.

8. Яка з названих рис не притаманна шлюбно-сімейному праву Стародавнього Китаю?

- а) патріархальність;

- б) шлюб укладали батьки наречених;
- в) жінка мала право на частину майна;
- г) абсолютна влада батька.

9. Розташуйте в хронологічній послідовності.

- а) династія Західна Хань;
- б) китайська держава Шан Інь;
- в) повстання “Жовтих пов’язок”;
- г) реформи Шан Яна в царстві Цінь.

10. Розташуйте в хронологічній послідовності.

- а) життя та діяльність Конфуція;
- б) повстання “Червоних брів”;
- в) реформи Цінь Шіхуанді;
- г) період Західне Чжоу.

11. Розташуйте в хронологічній послідовності.

- а) перша китайська імперія – Цінь;
- б) реформи імператора Ван Мана;
- в) період “Воюючих царств”;
- г) династія Східна Хань.

12. Співставте ім’я китайського правителя та державу, де він владарював.

- 1. Чен Тан;
 - 2. Лі-ван;
 - 3. Сяогун;
 - 4. Лю Бан.
- а) Західне Чжоу;
 - б) царство Цінь;
 - в) Шан-Інь ;
 - г) Західна Хань.

13. Співставте ім’я китайського правителя та державу, де він владарював.

- 1. Сюань-ван;
- 2. У Ді;
- 3. Цінь Шіхуанді;

4. Гуан У-ді.
- а) імперія Цінь;
 - б) Східна Хань;
 - в) Західна Хань;
 - г) Західне Чжоу.

14. Визначте, в якій китайській державі відбувалася кожна з подій.

- 1. Царство Цінь;
 - 2. Імперія Цінь;
 - 3. Західна Хань;
 - 4. Східна Хань.
- а) реформи Ван Мана;
 - б) повстання “Жовтих пов’язок”;
 - в) реформи Шан Яна;
 - г) реформи Цінь Шіхуанді.

15. Яка подія порушує хронологічний ланцюжок?

- а) занепад держави Шан-Інь;
- б) реформи Шан Яна;
- в) початок будівництва Великої китайської стіни за правління Цінь Шіхуанді;
- г) життя та діяльність Конфуція.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

- 1. Джерела, історіографія, хронологія та періодизація первісної історії.
- 2. Єгипет під владою гіксов. Боротьба за відновлення централізованої держави.
- 3. Політичний устрій староіндійських держав.
- 4. Виникнення пражаряддевої та виробничої діяльності. Стадо передлюдей.
- 5. Основні цивілізації в межах Стародавнього Сходу. Хронологія та періодизація.
- 6. Створення та розвиток писемності в Дворіччі.
- 7. Рушійні сили та основні етапи антропосоціогенезу.
- 8. Єгипетське суспільство епохи Нового царства.

9. Створення та розвиток писемності в Дворіччі.
10. Стадії австралопітека, архантропа, палеоантропа та неоантропа в процесі антропогенезу.
11. Найдавніші держави Месопотамії.
12. Релігійно-філософські системи стародавнього Китаю.
13. Проблеми походження людських рас. Великі й малі раси, контактні расові групи.
14. Перші держави в Китаї.
15. Ванське царство Урарту в I тис. до н. е.
16. Праобщина. Роль мисливства в розвитку праобщини.
17. Хронологія та періодизація історії Стародавнього Єгипту.
18. Музика і театр в стародавній Індії та Китаї.
19. Статеві-сімейні стосунки в праобщині. Зародження дуальної екзогамії та груповий шлюб.
20. Єгипет в період Стародавнього царства.
21. Джерела з історії Стародавньої Месопотамії. Епос про Гільгамеша.
22. Виникнення мислення та мови. Зародження ідеологічних уявлень та мистецтва.
23. Дворіччя під владою III династії Ура.
24. Світогляд стародавніх іранців. Зороастризм.
25. Територіальне розширення ойкумени в верхньому палеоліті.
26. Соціальна структура та політична організація Ассирійської держави I тис. до н. е.
27. Мідійське царство.
28. Виникнення первісної общини. Перехід до пізнього палеоліту.
29. Природнокліматичні умови Східносередземноморського регіону в давнину.
30. Реформи Тіглатпаласара III і третє піднесення Ассирії.
31. Ранньопервісна община. Господарська діяльність ранньопервісної общини.
32. Нововавилонське царство.
33. Реформи Ван Мана в Китаї, їх соціальна та політична суть.
34. Житла, побут та поселення ранньопервісних общин.

35. Періодизація історії Стародавнього Ірану.
36. Повстання “жовтих пов'язок” в Китаї.
37. Суспільні та соціально-економічні відносини в ранньопервісній общині.
38. Природнокліматичні умови Стародавнього Ірану.
39. Перші держави в долині Гангу.
40. Шлюб та сім'я в ранньопервісній общині. Парна сім'я та її характерні риси.
41. Зовнішня політика держави Ахеменідів VI - IV ст. до н.е.
42. Світогляд стародавніх індійців.
43. Родоплемінна організація та організація влади в ранньопервісній общині.
44. Джерела з історії Стародавньої Індії.
45. Єгипет періоду Середнього царства.
46. Духовна культура ранньопервісної общини.
47. Хронологія та періодизація історії Стародавньої Індії.
48. Соціальна структура і політична організація Староавілонського суспільства.
49. Криза мисливства та перспективи привласнюючого господарства в неоліті.
50. Природнокліматичні умови Стародавнього Єгипту та Месопотамії в давнину.
51. Староавілонське царство.
52. “Неолітична революція” та її наслідки.
53. Характеристика джерельної бази історії стародавнього Китаю
54. Старохетське царство.
55. Основні осередки виникнення та розвитку відтворюючого господарства.
56. Зовнішня політика фараонів Нового царства в Єгипті.
57. Фінікія та Сирія в I тис. до н. е.
58. Перші землероби та скотарі на території України.
59. Перська держава в V - IV ст. до н.е.
60. Джерела з історії Стародавнього Китаю.
61. Пізньопервісна община: становлення та розвиток. Основні риси племінної організації землеробів і скотарів.
62. Дворіччя під владою Аккаду.

63. Стародавній Елам.
64. Суспільний поділ праці в пізньопервісній общині.
65. Імперії Цінь і Хань в Китаї.
66. Організація перської держави за Дарія I.
67. Виникнення надлишкового продукту та зміни у відносинах власності.
68. Особливості періодизації історії Стародавнього Китаю.
69. Ассирія в I тис. до н.е.
70. Шлюб та сім'я в пізньопервісній общині. Взаємини родичів та особливості соціалізації в пізньопервісній общині.
71. Індська цивілізація. Заселення Північної Індії аріями.
72. Створення централізованої держави в Єгипті.
73. Організація влади, управління та соціального контролю в пізньопервісній общині. Міжобщинні відносини.
74. Повстання "червонобрових" в Китаї.
75. Виникнення "світової" Перської держави.
76. Духовна культура пізньопервісної общини.
77. Держава Чжоу в Китаї.
78. Палестина в I тис. до н. е.
79. Головні передумови політогенезу. Впровадження у виробництво металу та його наслідки. Обмін та його місце в становленні політичної влади.
80. Реформи Шан Яна та їх значення для розвитку держави Цінь.
81. Перші деспотії у Дворіччі.
82. Основні форми розкладу первісного суспільства. Патріархат. Пізній матриархат.
83. Держава Ахеменідів.
84. Розвиток природничо-наукових знань в стародавньому Китаї.
85. Виникнення додаткового продукту та приватної власності. Зародження експлуатації, її форми.
86. Імперія Маур'їв.
87. Легістська модель давньокитайської цивілізації.
88. Становлення держави. Основні шляхи інституалізації влади.

89. Особливості соціального та політичного розвитку Стародавньої Індії.

90. Вплив релігійного фактору на розвиток суспільства і держави у Стародавньому Сході.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ТА ДОПОМІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Основна література:

1. Алексеев В. П. История первобытного общества. М.: Высш. шк., 1990. 351 с. : ил.
2. Алексеев В. П. История первобытного общества. М. : Высш. шк., 2001. 318 с. : ил.
3. Бунятян К. П. Давнє населення України. К.: Либідь, 1999. 228 с.
4. Гаврюшенко О. А. Історія культури. К.: Кондор, 2004. 763 с.
5. Давня історія України. П. П. Толочко, Д. Н. Козак, С. Д. Крижицький, В. Ю. Мурзін та ін. Кн. 1. К.: Либідь, 1994. 240 с.
6. Залізник Л. Л. Первісна історія України. К.: Вища школа, 1999. 264 с.
7. Залізник Л. Археологія України : курс лекцій. К.: Либідь, 2005. 504 с.
8. История первобытного общества. Эпоха класообразования; под ред. Ю. В. Бромлея. М.: Наука, 1988. 568 с.
9. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины; [ответ. ред. Ю. В. Бромлей]. М.: Наука, 1986. 572 с.
10. История человечества: Т. 1: Доисторические времена и начало цивилизации; [под ред. З. Я. де Лаата]. М.: ООО "Изд. Дом МАГИСТР-ПРЕСС", 2003. 682 с.
11. Первобытное общество. Основные проблемы развития / [под ред. А. И. Першица]. – М. : Наука, 1975. – 288 с.
12. Першиц А. І. Історія первісного суспільства. К.: Вищ. шк., 1980. 224 с.
13. Сегеда С. Антропологія: навч. посібн. К.: Либідь, 2001. 336 с.
14. Станко В. Н. Історія первісного суспільства. К.: Либідь, 1999. 239 с.
15. Хомутов А. И. Антропология. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 378 с.
16. Хрисанфова Е. Н. Антропология. М.: Высш. шк., 2002. 400 с.

17. Чмихов М. О. Давня культура. К.: Либідь, 1994. 288 с.
18. Шейко В. М. Історія художньої культури. Харків: ХДАК, 1999. 210 с. (В 5-ти кн., кн. I: Первісність. Стародавній світ).

Додаткова література:

19. Алексеев В. П. Становление человечества. М. 1984. 462 с.
20. Алексеев В. П. Человек: эволюция и таксономия (некоторые теоретические вопросы). М.: Наука, 1985. 285 с.
21. Андреев И. Л. Происхождение человека и общества. М.: Мысль, 1988. 415 с.
22. Биологическая эволюция и человек; [отв. ред. Рогинский Я. Я.]. М.: Изд-во МГУ, 1989. 240 с.
23. Бунятян К. П. На світанку історії. К.: Альтернативи, 1999. 336 с.
24. Бутовская М. Л. У истоков человеческого общества: Поведенческие аспекты эволюции человека. М.: Наука, 1993. 249 с.
25. Герасименко Н. П. Природная среда древнего человека Донбасса в голоцене. *Оточуюче середовище і стародавнє населення України*. К.: Ін-т археології НАНУ, 1993. С.32–42.
26. Герасименко Н. П. Природная среда обитания мустьерского человека Донбасса. *Археологический альманах: наук. журнал*. 1993. № 2. С. 5–11.
27. Герасименко Н. П. Природная среда обитания человека на юго-востоке Украины в позднеледниковье и голоцене: по материалам палеогеографического изучения археологических памятников. *Археологический альманах: наук. журнал*. 1997. № 6. С. 3–64.
28. Герасименко Н. П. Природная среда обитания палеолитического человека Западного Крыма и Донбасса в последнем ледниковом периоде. *Варіабельність середнього палеоліту України*. К.: Шлях, 2003. С.116–122.
29. Гладилин В. М. Про випереджаючу роль розвитку фізичного типу людини в процесі становлення палеолітичного виробництва. *Кам'яна доба України: зб. наук. праць*. К., 2008. Вип. 11. С. 120–121.
30. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. Л.: Гидрометеиздат, 1990. 520 с.

- 31.Добровольская М. В. Особенности питания человека позднего каменного века и некоторые вопросы поведения. [Электронный ресурс]. *Этнология человека и смежные дисциплины. Современные методы исследований*. М., 2004. С. 88–111. URL: <http://www.evolbiol.ru/antropol3.htm>.
- 32.Залізняк Л. Л. Доба катастроф у первісній Європі та її історичні наслідки. *Кам'яна доба України*. К., 2008. Вип. 11. С. 96–115.
- 33.Залізняк Л. Л. Заселення півночі Східної Європи за даними археології. *Етнічна історія народів Європи*. К., 2000. Вип. 5. С. 4–9.
- 4.Залізняк Л. Л. Культурно-історичні зв'язки Полісся у первісну добу. *Археологія*. К., 2001. № 4. С. 119–125.
- 35.Куценков П. А. Начало. Очерки истории первобытного и традиционного искусства. М. Алетейа, 2001. 264 с.
- 36.Ламберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. Л.: Недра, 1991. 256 с.
- 37.Мерцалов В. Логика антропогенеза. Происхождение человека. Спб.: Алетейя, 2008. 296 с.
- 38.Москаленко О. Ю. Про виникнення астрономічних знань у пізньому палеоліті. *Література та культура Полісся. Вип. 56: Проблеми філології, історії та культури XIX–XX ст. в сучасному науковому контексті*. Ніжин, 2009. С.136–150.
- 39.Павленко Ю. В. Раннеклассовое общество: генезис и пути развития. К.: Наук. думка, 1989. 256 с.
- 40.Ранов В. А. Древнейшие страницы истории человечества. М.: Просвещение, 1988. 158 с.
- 41.Сапожникова Г. В. Кістяні знаряддя неандертальців Криму. *Кам'яна доба України*. К, 2008. Вип. 11. С. 52–58.
42. Семёнов, Ю. И. На заре человеческой истории. М.: Мысль, 1989. 318 с.
- 43.Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.

44. Степанчук В. М. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у палеоліті. *Кам'яна доба України*. К., 2008. Вип. 11. С. 23–41.
45. Столяр А. Д. Происхождение изобразительного искусства. М.: Искусство, 1985. 300 с.
46. Токарев С. А. Ранние формы религии и их развитие. М.: Политиздат, 1990. – 622 с.
47. Файмберг Л. А. У истоков социогенеза: от стада обезьян к общине древних людей. М.: Наука, 1980. 441 с.
48. Художественная культура первобытного общества. Хрестоматия; сост. И. А. Химик. СПб.: Славия, 1994. 415 с.

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ

Джерела:

1. Геродот. *История*. Л.: Наука, 1972, кн. I, III.
2. Гроссман Ю. *Історія стародавнього світу: практикум*. Львів: Вища шк.: Вид-во при Львів. ун-ті, 1985. 223 с.
3. *Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства; перевод и комментарии И. М. Дьяконова. Вестник древней истории*. 1952. № 3–4.
4. *Практикум по истории древнего мира. Вып. 1. Древний Восток; под ред. И. С. Свенцицкой*. М.: Просвещение, 1981. 118 с.
5. *Хрестоматия по истории древнего Востока. Ч. 1; под ред. акад. М. А. Коростовцева, Кацнельсона И. С., проф. В. И. Кузищина*. М.: Высшая школа, 1980. 328 с.
6. *Хрестоматия по истории древнего Востока. Ч. 2; под ред. М. А. Коростовцева, И. С. Кацнельсона, В. И. Кузищина*. М.: Высшая школа, 1980. 256 с.
7. *Хрестоматія з історії Стародавнього Сходу; під ред. Шама О.* Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015.
8. *Хрестоматия по истории древнего мира; под ред. Е. Черкасовой*. М.: Высшая школа, 1991. С. 27–55.

Навчальні посібники та монографії:

9. Авдиев В. И. История древнего Востока. М.: Высшая шк., 1970. – 607 с.
10. Алимов И. А. Срединное государство: Введение в традиционную культуру Китая. М.: Изд. дом «Муравей», 1998. 287 с.
11. Атлас Древнего мира [Текст]. Э. Миллард; пер. Л. Седов; илл. Р. Барнетт. М.: АСТ, 1999. 64 с.
12. Бонгард-Левин Г. М. Общество и государство древней Индии. *Вестник древней истории*. 1981. № 1.
13. Васильев Л. С. История Востока. М.: Высш. шк., 1994. Т.1. 495 с.; Т. 2. 495 с.
14. Васильев А. М. Египет и египтяне. М. : Мысль, 1986. 255 с.
15. Герни О. Р. Хетты; пер. с англ. Н. М. Лозинский, Н. А. Толстой. М.: Наука, 1987. 240 с.
16. Голоси стародавньої Індії: антологія давньоіндійської літератури; пер. із санскриту, упоряд. П. Ріттер. К.: Дніпро, 1982. 351 с.
17. Дандамаев М. А. Политическая история Ахеменидской державы. М.: Наука, 1985. 324 с.
18. Древние цивилизации; под общей ред. Г. М. Бонград-Левина. М.: Мысль, 1989. 479 с.
19. Эндаков А. В. Общество и государство Древнего Египта VII–IV вв. до н. э. Новосибирск: НГПИ, 1988. 236 с.
20. Замаровський В. Їх величності піраміди. К. : Веселка, 1988. – 376 с.
21. История Древнего Востока; под ред. В. И. Кузищина. М.: Высшая шк., 2002. 460 с.
22. История Древнего Востока: Материалы по историографии; сост. А. А. Вигасин, С. С. Соловьева, ред. В. И. Кузищин. М.: Изд-во МГУ, 1991. 200 с.
23. История Древнего Египта; под общ. ред. А. Л. Вассоевича. СПб.: Летний сад, 2001. 608 с.
24. Качановский Ю. В. Рабовладение, феодализм или азиатский способ производства. М.: Наука, 1971. 288 с.

25. Кіндер Г. Всесвітня історія: dtv-Atlas; пер. з нім. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
26. Косамби Д. Культура и цивилизация древней Индии: исторический очерк; пер. с англ. М. Б. Граковой-Свиридовой. М.: Прогресс, 1991. 216 с.
27. Кошовий С. Діяльність Сяо гуна, правителя царства Цінь. *Китаєзнавчі дослідження*. 2012. Т. 2. С. 12–16.
28. Кошовий С. До питання послідовників Шан Яна. *Етнічна історія народів Європи*. 2013. Вип. 39. С. 149–150.
29. Кошовий С.А. Нові джерела з історії держави Цінь доби Чжаньго. *Проблеми джерелознавства, історіографії та історії Сходу: матеріали Міжнар. наук. конф., присвяченої 90-річчю з дня народження проф. В. М. Бейліса*. Луганськ, 2013. С. 123–127.
30. Кошовий С. Періодизація періоду Чжаньго: дискусійні питання. *Етнічна історія народів Європи*. 2014. Вип. 43. С. 137–141.
31. Кошовий С. Реформи Шан Яна та минуле держави Цінь: тлумачення Лейденської синологічної школи. *Китаєзнавчі дослідження*. 2015. № 1–2. С. 11–18.
32. Кошовий С. Шан Ян і його концепція держави. *Етнічна історія народів Європи*. 2015. Вип. 45. С. 137–148.
33. Крижанівський О. Історія Стародавнього Сходу. К.: Либідь, 2002. 590 с.
34. Крюков М. В. Древние китайцы в эпоху централизованных империй. М.: Наука, 1983. 416 с.
35. Маккуин Дж. Хетты и их современники в Малой Азии; пер. с англ., отв. ред. и автор послесл. В. Г. Ардзинба. М.: Гл. ред. восточ. лит-ры изд-ва «Наука», 1983. 184 с.
36. Малявин В. В. Китайская цивилизация. М.: ИПЦ «Астрель» «Издательство АСТ», 2001. 632 с.
37. Монтэ. П. Египет Рамсесов. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов; пер. с франц. Ф. Л. Мендельсона. М.: Наука, 1989. 376 с.
38. Переломов Л. С. Империя Цинь – первое централизованное государство в истории Китая. М.: Наука, 1992. 252 с.

39. Попов В. П. О статусе рабов в хеттском обществе. *Вестник древней истории*. 1969. №3. С. 73–81.
40. Редер Д. Г. Історія стародавнього світу; за ред. Ю. С. Крушкол. К.: Вища школа, 1972. Ч. 1. 249 с.
41. Сычев Н. Л. Китайский костюм: символика, история, трактовка в литературе и искусстве. М.: Наука, 1975. 133 с.
42. Смолин Г. Я. Источниковедение древней истории Китая. Л.: Изд-во ЛГУ, 1987. 185 с.
43. Стучевский И. А. Земледельцы государственного хозяйства древнего Египта эпохи Рамесидов; отв. ред. М. А. Коростовцев. М.: Наука, 1982. 256 с.
44. Стучевский И. А. Межгосударственные отношения и дипломатия на Древнем Востоке. М.: Наука, 1987. 311 с.
45. Ткачук П. Д. Історія первісного суспільства, стародавнього Сходу й античних цивілізацій у термінах, назвах, поняттях і датах: навч.- метод. посіб. для студ. іст. ф-тів ін-тутів, ун-тів та вчителів історії. Вип. 2. Луцьк: Вид-во обл. друк., 2003. 174 с.
46. Тураев Б. А. История Древнего Востока. Мн.: Харвест, 2002. 752 с.
47. Фрай Р. Наследие Ирана. М.: Наука, 1972. 467 с.
48. Фицджеральд С. П. Китай: краткая история культуры. М.: Евразия, 1998. 456 с.
49. Феномен восточного деспотизма: структура управления и власти. М.: Наука, Издат. фирма «Восточная література», 1993. 392 с.
50. Шифман И. Ш. Финикийские мореходы. М.: Наука, 1965. 82 с.